yannis

RİTSOS

BOYUN EĞMEYEN ÜLKE

TÜRKÇESİ
ÖZDEMİR İNCE
HERKÜL MİLLAS

ÇARK

ÇARK Yayınları : 1
Şiir Dizisi : 1

ÇARK YAYINEVİ — ANKARA
MİTHATPAŞA C. NO : 28 P.K. 345 YENİŞEHİR
BİRİNCİ BASIM ARALIK 1979 ŞAFAK MATBAASI

yannis

RİTSOS

BOYUN EĞMEYEN ÜLKE

TÜRKÇESİ
ÖZDEMİR İNCE
HERKÜL MİLLAS

ÇARK

KAPAK FOTOĞRAFI MAKSİMOS KARACAOĞLU - ATİNA

RİTSOS'UN UZUN YÜRÜYÜŞÜ

1978 ağustos ayıydı, yazlarını geçirdiği Karlovassi'deki (Sisam adası) evinde konuşuyorduk.

— Üstadım, dedim, gördüğüm kadarıyla ülkenizde bir «Ritsos Mitosu» var, bu şiir'in mi, yoksa insan'ın mı mitosa dönüşmesi sizce?

Kısa bir süre düşündükten sonra, bu soruma şöyle yanıt vermişti:

— Benim yaşamım, politik yaşamım şiirim kadar önemlidir. Sözünü ettiğin gibi bir «Ritsos mitosu» varsa, bu sadece şiirden oluşmamıştır.

Büyük bir ozanın yeryüzü varlığına ilişkin ilginç bulduğum, o oranda da doğru ve gerçek bulduğum bir saptamadır bu. İkincisi de şu:

Albaylar Cuntası 21 nisan 1967 günü Yunanistan'da iktidara el koymuş ve aynı gün saat beşte Ritsos'u tutuklayıp Yaros adasına göndermişti. Gene aynı gün, kitapları, şiirlerinden yapılan besteler ve plakları yasaklandı. Tutuklanışından beş ay sonra Leros adasındaki Siyasal Sürgünler Kampı'na aktarıldı. 1968'in ağustos ayında, Leros adasının askeri doktorları kanser kuşkusuyla Ritsos'u Atina kanser merkezine gönderdiler. Doktorların bu kuşkuları doğrulanmadı ama ozan çok hastay-

dı; bir değil, bir çok hastalığı vardı, ama buna karşın Leros adasına geri gönderildi. Bunun öğrenilmesi üzerine, dünyanın birçok ülkesinde aydınların, yazar ve sanatçıların, politikacıların imzaladığı bildiriler yayınlandı; baskıya dayanamayan Cunta, ozanın Karlovassi'deki evinde göz altında yaşamasına karar verdi: evinde yaşayacak ama kimseyle görüşmeyecek ve yazışamayacaktı. Kendisine «günaydın» denilmesi bile yasaktı.

Ritsos, 1970 yılında Spoleto'da yapılacak olan İki Dünya Festivali ile Londra'da yapılacak olan Büyük Britanya Sanat Kurulu Şiir Kongresi'ne konuk olarak çağrıldı. Bu iki çağrı üzerine Cunta'ya tekrar dış baskı başladı. «Kimmiş bu adam?» diye merak eden Cunta'nın başkan yardımcısı Stelios Pattakos, ozanı Sisam adasından Atina'ya getirtti. Ritsos'la Pattakos İçişleri Bakanlığında karşılaştılar. İkisi de birer cümle söyledi.

PATTAKOS: Siz bir ozansınız. Niçin politikaya karışıyorsunuz?

RİTSOS: Bir ozan ülkesinin en büyük vatandaşıdır, işte bu yüzden de politikayla ilgilenmek onun görevidir.

Konuşma bu iki cümleyle sona erdi ve Ritsos «mevcutlu» olarak Sisam adasına geri gönderildi. Fakat uluslararası baskının daha da artması üzerine kendisine pasaport verildi. Ritsos artık yurt dışına çıkıp bu iki toplantıya katılabilir, iyi bir hastaneye yatabilir, bireysel özgürlüğüne kavuşabilir, isterse Yunanistan'a dönmeyip bir başka ülkede bir «kahraman» gibi yaşayabilirdi; ama o, özgürlüğünün yurt içinde sınırlandırılmasını ve faşist cunta yönetimini protesto etmek amacıyla ülke dışına çıkma olanağını geri çevirdi.

Yannis Ritsos'un kişiliğine ilişkin önemli ipuçları veren bu iki küçük öyküden sonra, yetmiş yıl öncesine dönebiliriz artık: Ritsos 1 Mayıs 1909'da Monemvassia'da doğdu. Yarı feodal toprak düzeninin egemen olduğu o yıllarda, babası geniş topraklara sahipti. Ama bu bey'lik durumunun bozulmasına Eleftherios Ritsos'un aşırı kumar tutkusu neden oldu. Ardından hastalıklar ve yaslar: ağabeyi Dimitri ile annesinin veremden ölümleri, babası ve iki kızkardeşinden birinin delirmesi. Verem ve delilik! Yaşanmamış ve bir daha yaşanmayacak olan çocukluğun üzerine bir dağ gölgesi gibi çöken bu yıkımlar, bir süre sonra, ozanın en verimli temalarını oluşturdu: «çocukluk yaşamamış çocuk», «yıkılan, dağılan aile ocağı», «Baba'nın korkunç sesi ve sessizce ağlayan kadınların suskunluğu».

Onaltı yaşında Gytheion lisesini bıraktığı zaman, yoksul düşmüş bu taşra soylusunun önünde tek çıkar yol vardı: şansını Atina'da denemek. Ama belâlı bir yıldır 1925: büyük bir ekonomik bunalımın ilk belirtileriyle karşı karşıyadır dünya. Bu ortam içinde Yunanistan'ın özel ve önemli bir sorunu vardır: Atina'nın nüfusunu iki katma çıkaran ve kentin çevresinde bir alt-proletarya kuşağı oluşturan bir buçuk milyon Anadolu göçmeni. O da bir iç göçmendir. Hayatını daktiloluk, düzeltmenlik yaparak kazanır. Ama birkaç ay sonra, 1926 kışında, annesiyle ağabeyini göçüren hastalığın ilk belirtileri görünür onda da. Atina'dan Monemvassia'ya döner ve boş bir handa şiirler yazar (zaten sekiz yaşından bu yana yazmaktadır). Bu hiçbir zaman yayınlanmayacak olan şiirlerin teması «Eski evimiz» dir; yani, otuz yıl sonra «Sonat», «Ölü Ev», «Dağın Gölgesi Altında» ile tekrar ortaya çıkacak olan kaynak.

1926 güzünde, tekrar Atina'ya dönünce, Baro'da kütüphaneci yardımcısı olarak çalışmaya başlar. Ama hastalık peşindedir, ocak 1927'de Papadimitrou kliniğine, oradan da Sotiria (Atina'da) sanatoryumuna kaldırılır. Onyedi yaşında girdiği bu sanatoryumdan yirmibir yaşında çıkar ozan. Ne var ki, dört yıl kaldığı sanatoryum Ritsos'a bir okul olmuştur. Çünkü Sotiria'da aydınlar, yazarlar, sanatçılar ve işçi önderleri de bakım görmektedir. Ritsos, şiirin bireysel doyum ve sözcük oyunu sorunu değil de uzun bir çalışma yaşamı olduğunu burada bulgulamıştır. Yaşamının ve şiirinin öznel koşullarını Monemvassia ve ailesi belirlemiştir. Nesnel koşullara gelince, çevresinde yepyeni bir dünya vardır: Anadolu bozgunu ülkede şok etkisi yapmış, düşünce dizgeleri ve toplumsal yapılar altüst olmuştur. Çok küçük, ama bununla ters orantılı ölçüde savaşımcı bir işçi sınıfı oluşmaktadır. Anadolu rumlarının göçü, kentleşmeyi, proleterleşmeyi hızlandırmış ve bunların ardından işsizlik, grevler, ayaklanmalar ve baskılar sökün etmiş, göçün yarattığı bu yeni sınıf büyük toplumsal bunalımlara yol açmıştır. Duygusal ve ideolojik bağlamda, 17 Ekim'inin yansımaları için verimli bir toprak oluşmaktadır. Öte yandan, silahlanan Avrupa'da faşizmin yükselişi de başlamıştır. Böylesine öznel ve nesnel bir ortamda, onurlu bir insan, hakça, kardeşçe, eşit ve barışçıl bir dünyanın yaratılması düşüncesinden başka neye bağlanabilir? Yukarda da belirttiğim gibi, Sotiria sanatoryumu kapalı bir dünya değildi; verem bir yoksul hastalığı olduğu kadar bir aydın hastalığıydı, bu yüzden de dış dünyanın nesnel koşulları tüm keskinlikleriyle sanatoryuma da yansıyordu.

Sotiria'dan çıkınca (ekim 1931) — daha sonra bir kez daha girip çıkacaktır bir başka sanatoryuma (1937 - 1938) — «İşçi Kulübü» nde militan yaşamına başlar. Yaşamını figüranlık ve dansörlük, Govostis yayınevinde düzeltmenlik yaparak kazanır. 1934 yılında «Traktörler» yayınlandığı zaman Yunanistan'da politik rüzgârlar tersine esmeye başlamıştır: ezilenlerin umudu Venizelos'un iktidardan uzaklaşması, II. Georges'un bir senaryo ile tahta çıkması ve nihayet fesatçı general Metaxas'ın başbakanlığa atanması (1935) ve faşist eğilimli bir baskı rejiminin başlaması.

1936: büyük bir grev Selanik'i felce uğrattı. Metaxas polisi göstericilerin üzerine ateş açtı: 30 ölü, 300 yaralı. Ertesi gün «Rizospastis» gazetesinde bir fotoğraf yayınlandı: oğlunun sokak ortasındaki cesedinin başında ağlayan anne. Ritsos bir gazete alıp evine gitti. İki gün iki gece evden çıkmadı, üçüncü günün sabahında, Anne'nin yirmi ağıtından oluşan «YAZIT» hazırdı artık. Bu şiir Ritsos için olduğu kadar Yunan şiiri için de bir dönüm noktasıdır (hatta Theodorakis yıllarca sonra bu şiiri besteleyerek üne kavuşacak ve «Yazıt» devrimciler için ikinci bir ulusal marş olacaktır). Ozan ilk yapıtlarının formalizminden, didaktizminden, güzel söyleme özentisinden kurtulmuştur artık; buna karşın halkın dilinde saf bir lirizm söz konusudur: ortak belleğin malı, türkülerle, mitolojiyle, ortodoks ayinleriyle duygusal bağları olan bir lirizm.

«Yazıt», «Rizospastis» gazetesinde parça parça yayınlandıktan sonra 10.000 adet basıldı. Bu kitabın, Metaxas'ın diktatörlüğünü ilân ettikten sonra, Atina'nın Zeus tapınağı sütunları arasında

Marx, Gorki ve Anatole France'ın kitapları arasında yakılmış olması halk üzerindeki büyük etkisini kanıtlamaktadır.

5 ağustos 1936 : bu tarihten itibaren Yunanistan, faşizmi, işkenceyi, baskıyı, binlerce tutuklanmayı yaşayacaktır.

Nisan 1941 : Alman işgali. Ritsos, Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin kültür sorumlularındandır; Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun emrindedir.

Aralık 1944 : Alman işgalciyle savaşan Ulusal Kurtuluş Ordusu kurtarıcı İngiliz ordusuyla da çarpışmak zorunda kalır.

5 ocak 1945 : Partizanlar Atina'yı boşaltıp kuzeye çekilirken Ritsos da aralarındadır.

12 Şubat 1945 : Varkiza anlaşması. Partizanlar Atina'ya döner. Bu anlaşma gerçekte UKO'nun bir ölüm fermanıdır : 20.000 tutuklama, 3.000 idam kararı, binlerce cinayet, baskı ve işsizlik.

24 aralık 1947 : İç savaş.

Temmuz 1948 : Ritsos, Atina'da tutuklanır.

Ağustos 1949 : İç savaş general Markos'un devrimci - demokrat ordusunun yenilmesiyle son bulur.

Ritsos'un yazgısı temmuz 1948'de tutuklandığı zaman belli olmuştur : Lemnos adasındaki Kondopouli kampı, yani elinizdeki kitapta yer alan **«Kararmış Çömlek»** in yazıldığı yer. İkaria, Agios Efstratios (Ais Stratis), Yura ve Lemnos adalarında Ritsos gibi yüz bin devrimci insan vardır ve bu bir başlangıçtır. Asıl cehennem Makronissos adasındadır (Ritsos yaşamda aldığı üç **diploma**dan biri sayar bu adayı, ötekiler Yaros ve Leros'tur) : ozan, 1949 mayısında bu adaya aktarılır.

Ritsos, temmuz 1948'de girdiği cehennemden 1952 yılında çıktı. Politik düşüncelerini yadsıdığını belirten bir belgeyi imzalasa belki hemen kurtulurdu bu cehennemden, ama o ömründe bir kez bile olsa kendisiyle çelişmemiş bir insandı, bir ozandı.

Ritsos, yazımın başında da değindiğim gibi, ikinci kara dönemi, 1967 - 1974 yılları arasında, Albaylar Cuntası zamanında yaşadı. Bu dönemde de devrimci onuruyla yaşadı ve bir belge imzalamayı kabul etmedi.

1 Mayıs 1979 : Atina'daki «Yeni Biçimler» galerisinde açılan «Yetmişinci Doğum Gününü Kutlama Sergisi»nde (aynı sergi Atina'da bir başka yerde ve Selanik'te tekrarlandı) yunanca yayınlanmış 85 yapıtı, kırktan fazla yabancı dile çevrilmiş kitapları, sürgünlerde, toplama kamplarında yaptığı resimler, boyadığı taşlar sergileniyordu. Ben de oradaydım, Ritsos'un yanındaydım : dede, baba, torun, üç kuşağın birlikte görmeye geldiği, ozana kitap imzalattığı sergi sanki bir «Kâbe» gibiydi. Göğsüne madalya takılırken bende Daphni Belediyesindeydim. Şiirleri okunurken, belki de bir zamanların Anadolu göçmenlerinin oluşturduğu bu bölge insanları, işçiler, öğrenciler ve aydınlar şiirlere mırıldanarak katılıyor, yürekler dolusu sevgi ve saygıyla bir büyük insanı, bir büyük ozanı, bir büyük savaşçıyı selâmlıyorlardı.

Ritsos, ilk sürgünlük yıllarında, özellikle Fransa'da Aragon'un dergisinin aracılığıyla tanınmaya başlanmıştı. 1956 yılında yayınlanan ve elinizdeki kitapta yer alan **«Ayışığı Sonatı»** ile Yunanistan Ulusal Şiir Ödülü'nü kazandı. Ozanın dünyaca ta-

nınması Albaylar Cuntası'yla birlikte başladı, bu nun sonucu olarak da birçok ödülle taçlandırıldı.

1972 : Knokke-le — oZute (Belçika) Uluslararası Şiir Büyük Ödülü.

Mayıs 1974 : Bulgaristan Halk Meclisi tarafından, barış, ilerleme ve demokrasi uğrunda yaptığı onurlu savaşım dolayısıyla GEORGİ DİMİTROV ödülüne değer görüldü. Bu ödülü alan ilk yazar oldu.

Haziran 1975 : Alfred de Vigny Şiir Ödülü (Paris).

10 haziran 1975 : Selanik Üniversitesi Onur Doktoru ünvanı verdi.

28 mayıs 1976 : Taormina Büyük Şiir Ödülü (İtalya).

1977 : Lenin Ödülü (SSCB).

İki kez de Nobel Ödülü'ne aday gösterildi.

Eğer Ritsos bugün Yunanistan ve dünyanın en büyük ozanlarından (Aragon'a göre en büyük ozanı) olarak kabul ediliyor, her yerde sevgi ve saygıyla karşılanıyorsa, bunun nedeni, Yunan halkının kırk yıllık özgürlük ve demokrasi savaşımının, umutlarının ve hayal kırıklıklarının, yitik bir kuşağın boğuntularının ve kavgalarının onun sesinde yansımasındandır, şiirsel araştırmalarını biçim ve öz olarak kırk yıl boyunca diri tutabilmesindedir. İşte bu yüzden, dünya şiiri söz konusu edildiği zaman, adı Pablo Neruda'nın, Nâzım Hikmet'in Nicolas Guillen'in adlarıyla birlikte yazılmakta, adı onların adlarıyla birlikte anılmaktadır.

ÖZDEMİR İNCE
Ankara, Ekim 1979

KARARMIŞ ÇÖMLEK

Çok uzaktı geldiğimiz yol. Kardeşim, çok uzak.
Ağırdı, çok ağırdı bileklerde kelepçeler. Akşamları
sallayıp başını «vakit geçti» deyince küçük lâmba
dünyanın tarihini okuyorduk belirsiz isimlerde
mapusane duvarlarına tırnakla kazınmış tarihlerde
ölümü beklemiş insanların çocuksu çiziklerinde —
bir yürek, bir yay, zamanı gerçekten yaran bir
yelkenli —
bizim bitireceğimiz tamamlanmamış dizelerde
bitmeyelim diye bitirilmiş dizelerde.
Çok uzaktı geldiğimiz yol — zorlu mu zorlu.
Şimdi senindir bu yol. Avucunun içinde tutuyorsun
bir dost elini tutup nasıl dinlersen yürek atışlarını
kelepçelerin bıraktığı bu izin üstünde.
Düzgün yürek atışı. Bir güvenli el. Bir güvenli yol.
Yanıbaşında, bu sakat adam çıkarıp ayağını
bir yana bırakıyor yatmadan önce — kof tahta
bacak —
doldurmalısın onu, çiçek dikmeden saksıyı nasıl
dolduruyorsak toprakla
geceler yıldızlarla nasıl dolarsa
ağır-ağır nasıl düşünceyle sevgiyle dolarsa yoksulluk.

Karar aldık, bir gün herkesin iki ayağı olacak
bir neşeli köprüsü gözden göze
yürekten yüreğe. Bu yüzden nerede durursan dur —
güvertede çuvalların arasında sürgüne giderken
transit istasyonunun hapishane parmaklıkları
ardında
«yarın» demeyen ölümün yanında
acı, sakatlanmış yılların binlerce değneği arasında —
sen «yarın» deyip rahat ve güvenli oturuyorsun
insanların karşısında bir dürüst insan nasıl durursa.

Duvarlardaki bu lekeler belki de kandır
— günümüzde her kırmızı kandır —
karşı duvara yansıyan akşam güneşidir belki de.

Her akşam sönmeden önce kızıllaşır nesneler
ve daha yakın durur ölüm. Parmaklıkların dışında
çocukların ve trenin sesi duyulur.

O zaman daha da daralır hücreler
ama sen başak dolu bir yaylada ışığı düşünmelisin
yoksulların masasındaki ekmeği
pencerede gülümseyen anneleri
ayaklarını uzatacak bir yer bulmak için.

O saatlerde yoldaşın elini sıkarsın
ağaç dolu bir sessizlik olur
ağızdan ağıza dolaşır ikiye bölünmüş sigara
ormanı tarayan bir fener gibi — baharın yüreğine
varan
damarı buluyoruz. Gülümsüyoruz.

İçimize doğru gülümsüyoruz. Ama gizliyoruz
şimdilik.
Yasa dışı gülümseyiş — güneş nasıl yasa dışı olduysa
gerçek de yasa dışı. Gizliyoruz bu gülümseyişi
sevgilinin resmini nasıl gizliyorsak cebimizde
yüreğimizin iki yaprağı arasında nasıl gizliyorsak
özgürlük düşüncesini.
Buralarda hepimiz için tek bir gözyüzü ve ortak bir
gülümseyiş var.
Bizi öldürebilirler yarın. Ama alamazlar bizden
ne bu gülümseyişi, ne de gözyüzünü bizden alamazlar.

Tarlaların üzerinde gölgemizin kalacağını biliyoruz
yoksul evin kerpiç duvarı üzerinde
yarın örmeye başlayacakları büyük evlerin
çatılarında
taze fasülye ayıklayan annenin eteğinde
serin avluda kalacak gölgemiz. Biliyoruz bunu.
Kutlu olsun acımız.
Kutlu olsun kardeşliğimiz.
Kutlu olsun doğan dünya.

Bir zamanlar kurumluyduk, kardeşim,
çünkü hiçbir güvencimiz yoktu.
Büyük laflar ederdik
süslerdik dizelerin kollarını altın sırmalarla
bir uzun sorguç dalgalanırdı şarkımızın alnında
gürültü ederdik — korkardık, işte bu yüzden gürültü
ederdik
korkumuzu sesimizle kaplardık
topukları kaldırıma çalardık
uzun adımlar, çalımla,
insanların pencerelerden izlediği

ve kimsenin alkışlamadığı
içi boş topların geçiti gibi geçerdik.

O zamanlar tahta kürsülerde, balkonlarda söylevler
duyulurdu
radyolar gümbür gümbür tekrarlardı söylevleri
korku bayrakların berisinde gizliydi
davulların içinde ölüler sabahlardı
aşkolsun anlayana
belki borular uyum sağlıyorlardı adımlara
ama yüreğe uyum sağlamaktan uzaktılar. Biz uyumu
arıyorduk.
Silâhların, camların parıltısı bir an bir şey verir gibi
oluyordu göze — tek bu
sonra hiç kimse tek bir sözcük anımsamıyordu,
anımsamıyordu bir tek söz ya da ses.
Akşam ışıklar sönüp rüzgâr sokaklarda kağıt
bayrakları sürüklerken
ve dururken kapının önünde silindirin ağır gölgesi
uyumuyorduk bizler
serpilmiş sesini topluyorduk sokakların
serpilmiş adımları topluyorduk
uyumu buluyorduk, yüreği, bayrağı.

İşte bak, kardeşim, sonunda öğrendik konuşmayı
tatlı tatlı ve yalın konuşmayı.
Anlaşabiliyoruz şimdi — fazlası da gereksiz.
Ve yarın diyorum, daha da yalın olacağız
tüm yüreklerde, tüm dudaklarda aynı ağırlığı edinen
sözleri bulacağız
adıyla anılacak herşey,
ve ötekiler gülümseyip «böyle şiirleri
biz de yüzlerce yazabiliriz» diyecekler. Bizim de
istediğimiz bu işte.

Çünkü şarkımız insanlardan ayrı sivrilmek için değil, kardeşim,
insanları birleştirmek içindir şarkımız

Demek ki inanmaları için
«bağıran haklıdır» demeleri için bağırmam gerekmiyor.
Hak bizden yanadır, biliyoruz bunu
ve ne denli alçak sesle seslensem de sana, inanacaksın biliyorum —
alıştık alçak sesle yarenliğe : tutukluyken, toplantılarda, yer altında çalışırken işgalde
alıştık küçük kesik sözlere, korkunun, acının üstünde,
gündüzün, saatin; gecenin korkunç dilsiz köşelerinin parolası
geleceğin ışıklarınca bir an aydınlanan zamanın kesişmeleri —
acele sözler, yaşamın kısa özeti, en önemli noktalar yalnız
bir sigara paketine yazılmış, ya da şu kadarcık bir kağıda
ayakkabının içinde saklı, ya da ceketimizin astarında,
ölümün üstünde bir büyük köprü gibi bir küçük kağıt.

Bunlar önemli şeyler değil, diyecekler, kuşkusuz.
Ama kardeşim sen, biliyorsun : bu yalın sözlerden
bu yalın davranışlardan, bu yalın şarkılardan
yaşam boy atıyor, boylanıyor dünya, biz de büyüyoruz.

Pek önemli bir şey yaptım denilemez.
Sadece, sizlerin dokunduğu duvarın yanından geçtim ben de, dokundum ona, yoldaşım,

sadece, yiğitlerimizin, kurbanlarımızın adlarını
okudum transit istasyonlarında
ben de taşıdım size takılan kelepçeleri
sizlerle acı duydum, düş gördüm
seni buldum, sen de beni yoldaşım.

Kampta Hristo amca bir fırın kurdu.
Durup bakıyordum ne yaptığını bilen yaşlı ellerine
o yalın, bilgili, yoldaş ellere —
gittikçe yükseliyordu fırın
yükseliyordu dünya
yükseliyordu sevgi
ve sıcak somundan ilk lokmayı tadınca
bu tadla birlikte içime bir şey sindirdim
yaşlı duvarcının bilgili ellerinden bir şey
karşılık beklemeyen erinç gülümseyişinden bir şey
dünyanın ekmeğini yoğuran tüm yoldaşların
ellerinden bir şey
yararlı ve gerekli nesneleri yaratan insanın
o erinç güvenini.

Sonra, bir yığın şey öğrendik, ama herşeyi oturup
anlatsam
hiç bitmeyecek şarkım
nasıl bitmezse sevgi, yaşam, ve güneş.

Yalnız sarılmak için sana ve ağlamak için geliyorum
kardeşim
uzun ayrılıktan sonra sevgilisine dönen vurgun gibi
bir tek öpüşle beklemiş olduğu o yılları
öpüşten sonra da anlatarak kendilerini bekleyen
yılları.

Saatlerce aynı işarete baktık
yaşamlar boyu araştırdık bu işareti,
ama güvenince bir kez ona, verdik yüreğimizi
ellerimizi.
Ve binlerce acılı insanın baktığı o işaret
bir şeyler ediniyor gözlerimizden, bakışmamızdan
ve büyüyor, büyüyor, büyüyor,
nasıl büyüyorsa hamur teknede, ağaç güneşte, umut
yüreğimizde.
Ötekilerse, çok büyük, tutulmayan görülmeyen şeyler
bizim oldu şimdi çünkü onlara birlikte baktık
uzun uzun, birlikte sevdik onları, bir parçamız oldular
yanımızda
tuzluk gibi, çatal, tabak gibi,
ve şimdi aynı şekilde, bir yaprağa bakıyoruz yalın ve
sevgiyle, ya da bir yıldıza
oturduğumuz taşa ya da geleceğin yüksek bacalarına
bakıyoruz.

Yüreğim bugün gün batımlarında yalımlanan bir
buluta benzemiyor
ne de Cennet'in ağaçları arasında masa kuran meleğe
çırparak ak kanatlarıyla yıldız kırıntılarını
sakallarından eski azizlerin.

Yok böyle bir şey. Şimdi geniş, kil bir çömlektir
yüreğim
kaç kez ateşlere sürülmüş
binlerce kez yemek pişirmiş yoksullar için
emekçiler, gezginler için
işçiler için ve küçük birimleri için
aç güneş için, dünya için — tüm dünya için
— işini gereği gibi yapan yoksul, islenmiş, kararmış
bir çömlektir

otlar ve arada bir parça et kaynatır içinde
aç kardeşlerim altta karıştırırken ateşi
— herbiri odununu katar
herbiri payını bekler.

Oturmuşlar koyunlarıyla, büyükbaşlarıyla birlikte
şimdi tıpkı sizin oturduğunuz gibi çepeçevre
havadan söz ediyorlar, güneşten, yağmurdan,
barıştan
her geçen gün bakanları çoğaltan işaretten
hiçbir rüzgârın söndüremediği o yıldızdan söz
ediyorlar
ölüler de tablamızın çevresinde toplanıyor
paylarını bekliyor, onlar da.

Ve bir çömlek kaynıyor, şakıyarak kaynıyor.

Birkaç gündür rüzgâr kovalayıp duruyor bizi.
Çevrede her bakışta dikenli tel örgü
yüreğimizin çevresinde dikenli tel örgü
umudun çevresinde dikenli tel örgü. Havalar soğuk
bu yıl.

Daha yakın. Daha yakın. Islanmış kilometreler
toplanıyor dört bir yanlarında.
Çocukları ısıtacak küçük ocaklar taşıyorlar
cebinde yıllanmış paltolarının.
Sıraya oturmuşlar, buhar tütüyor yağmurdan,
uzaklıktan.
Solukları dumanıdır uzağa çok uzağa giden bir trenin.
Söyleşiyorlar
ve odanın solmuş kapısı dönüşüyor kollarını
kavuşturup kulak kesilen bir anaya.

İşte bunları duyarak güçlenip doğruluyorum —
orada ben de söze karışıyorum
ateşe bir odun atarcasına —
canlanıyor ateş, ışık çoğalıyor — odun attıkça —
duvarlar kızıllaşıyor, rüzgâr çekiliyor, gıcırdıyor
pencereler
hala çayırda otlayan eşek sıpasını duyuyoruz dışarda
ve köpek, ölülerin ayak uçlarına oturmuş, rahat.
Güneşin doğmasını bekliyoruz.

Rüzgâr dindi. Sessizlik. Düşünceli bir saban —
tarlayı sürmek için bekliyor — odanın bir köşesinde.
Daha iyi duyuluyor çömlekte fokurdayan su.

Tahta sırada oturup bekleyenler
yoksullar, bizimkiler, güçlüler,
emekçiler, proleterler
— bir bardak şaraptır onların her sözü
bir lokma kara ekmektir
kayanın yanında bir ağaçtır
bir penceredir güneşe açılmış.

Bizim İsalarımızdır onlar, bizim Azizlerimiz.

Kömür yüklü vagonlar gibi ağır pabuçları
ellerinde kuşkusuz davranış —
çalışmış eller, zorlu, nasırlaşmış eller
tırnakları yıpranmış, sert kılları
insanın tarihi kadar geniş baş parmak
uçurumun üzerindeki köprü gibi karışı.

Tarihin arşivinde de saklıdır parmak izleri
sadece cezaevlerinin arşivlerinde değil,
sık örülmüş demiryollarıdır parmak izleri

geleceğe uzanan. Ve benim yüreğim yoldaşım
kilden, kararmış bir çömlektir
üstüne düşeni gerektiği gibi yapan.

Şimdi çocuklarım, masal söyleyen dedeler gibi
düşünüyorum
(sakın gücenmeyin bana «çocuklarım» dedim diye
sizlere,
belki sadece yaşça ileriyim sizden
o kadar
ve yarın siz «çocuğum» diyeceksiniz bana, ve ben
gücenmeyeceğim
çünkü var oldukça dünyada gençlik ben genç olacağım
bana «çocuğum» deyin, çocuklarım) —
böylece, şimdi düşünüyorum çocuklarım
bir sözcük arıyorum özgürlüğün boyuna denk
ne daha uzun ne daha kısa
— fazlası yakışıksız
azı utangaçtır
amacıma gelince böbürlenmek değil
ne aşağıyım ne de üstünüm herhangi bir insandan.

Varacağız şarkımıza. İyi biliyoruz bunu. Senin
görüşün nedir, yoldaşım?
İyi, iyi.

Otlar kaynadı. Yağı az. Zararı yok.
Fazlasıyla iştahımız, yüreğimiz fazlasıyla.
Zamanıdır.

Burada kardeş bir ışık var — eller, gözler yalın.
Burada ne sen benden üstün ne ben senden üstün
olmalıyız.
Burada her birimiz kendinden üstün olmalıdır.

Burada büyük duvarın yanısıra bir akarsu gibi akan
bir kardeş ışık var.
Düşlerimizde bile duyarız bu akarsuyu.
Ve uyurken battaniyeden sarkıp elimiz
ıslanır bu akarsuda.

İki damla çırpsan bu sudan karabasanın yüzüne
kaçar duman olur ağaçların berisinde.
Ölümse bir yapraktan başka bir şey değildir
yükselen bir yaprağı beslemek için düşen.

Ağaç şimdi seninle göz göze şimdi yapraklarının
arasında
senin kökün yolunu gösteriyor bütünüyle
sen dünya ile göz gözesin — bir şeyin yok gizleyecek.

Ellerin temiz, güneşin kalın sabunuyla yıkanmışlar
dostların masasına çıplak bırakıyorsun ellerini
güvenip bırakıyorsun ellerini yoldaşların ellerine.

Davranışları gösterişsiz, kesin onların.
Ve arkadaşının ceketinden bir saç kılı aldığında bile
takvimden bir yaprak koparır gibisindir
dünyanın dizemini hızlandıracak olan.
Dünyaya gülmesini öğretene dek
daha çok ağlayacağını bilmene karşın.

Demek ki bir çömlek. O kadar.
Kilden, kararmış bir çömlek,
kaynıyor, kaynıyor şakıyarak,
güneşin altında kaynıyor şakıyarak.

(Siyasal tutuklular toplama kampı,
Kontopouli, Lemnos adası,
Aralık 1948-Şubat 1949)

Çevirenler: Özdemir İnce
Herkül Millas

BOYUN EĞMEYEN ÜLKE

I

Tünaydın sevgili ülkem, tünaydın.

Ülkemize döndük sırtımızda sürgünün boyalı kaputu
geleceğe yürümüş ağır postallarımız ayaklarımızda
sırtımızda sıkı sarılmış düşlerin büyük bohçası.
Bohçamızı bırakacak bir yer bulamıyoruz.

Yollarda duraklayıp yeni evlere bakıyoruz
sinemaların dükkânların büyük vitrinlerine
kesik damarları asfaltta akan kırmızı ışıklara
insanlara bakıyoruz gözlerinin içinde yerimizi
arıyarak.

Kitle coşkunluğunun yüce davranışlarından doğan
kızıl gölgeler silinmiş fabrikaların duvarlarında
süpürülmüş alanlar, balkonlar ve açılmış alkışların
kağıt paketleri
dost çapraz bayraklar
gülüşlerin sıcak simitlerinden dökülen susam.
Tüm evrenin umudu o tanığın önünde
anaların titreşen kirpiklerinin havaya çizdiği
ışıltılı çizikler de silinmiş. Anımsayın.

Geçenlerdeydi daha. Fabrikanın duvarı önünde bir
sandalyeye oturmuştu bir yaşlı kadın
ellerini kavuşturmuş, iki kat olmuş
Temmuz gecesinin ağır çuvalı altında. Anımsa,
anacığım.
Bisikletine binmiş bir çocuk geçiyor. Parıldıyor
tekerlekler;
sağır mahalleye sevinci taşıyacak iki güneş gibi.
Dur.
Çocuk çok büyüdü. Ağırbaşlı ve üzgün. Nereye?
Aynı düş boyunca birlikte yürümüştük bir zamanlar.
Silâh seslerinin duyulduğu o zamanlar
umudun bükülmüş dirseğine birlikte gizlerdik
başımızı. Anımsa.

Evrenin yeri neresidir gözlerimizde, sesimizde,
ekmeğimizde,
uykumuzun dört köşesi içinde, üzgün
parmaklarımızın
sevginin kuru kırıntılarını ufaladığı ceplerimizde?
Anımsayın, kardeşlerim. Anımsayın.
Anımsayın ülkemizi.

Ülkem, sevgili ülkem
yıldızların sofrasından sonra dudakların parlıyor
yağla
gözlerin parlıyor gözyaşlarıyla çocukların
ve mavi tulumunda makine yağı ve kan lekesi
şekiller, şekiller — dikkat edip seçebilseler
evrenin haritası tulumunun üzerinde.

Ülkem, tünaydın, sevgili ülkem.

II

Ülke ışıklarının içinden geçiyor.
Ülke yaz ortasında ışıklarını yakıyor sokak
köşelerinde.
Ülke mis gibi kavrulmuş mısır kokuyor.

Hey ülke, sevgili ülkem benim,
lağımlarında saklı yığılmış yıldırımlarınla
bodrumlarında derin, bezdirici acıyla, yoksullukla,
çılgınlıkla.
Hey ülke, hey dürüst alınterinin ülkesi,
gece omuzunda gezi torbası
Pazar'dan Pazartesi'ye dönerken, saçlarında çam
iğneleri
ellerinde kırmızı toprak — Boyun eğmeyen, boyun
eğmeyen, boyun eğmeyen
öfkeni saçarak doymak bilmez burun kanatları
altında tüccarların
sakatların değnekleriyle merdivenler kurarak
çok yüksek bir ev için
çok yüksek bir dağ için
çok yüksek bir gök için
erişmek için güneşin tokmağına

açmak için kapısını evrenin.
Kulak verin bu kapı gıcırtısına
gecenin tüm uzanışı içinde
girişlerdeki lâmbaların üstünde
teskerelilerin anahtarlarının esnediği tabelalarda.

Hey ülke, nasırlaşmış ellerinle, dengesiz.
Kulak verin bu kapı gıcırtısına.
Tulumlarını giymiş iki işçi kol kola geçiyor.
Taşıdığı kovaları yere bırakıyor gülümseyebilmek için
bir kız.
Karanlığı arşınlıyor uzun bacaklarıyla telgraf
direkleri.

Omuzları çökmüş insanlar dönüp toprağa bakıyor
yeri ölçercesine, mezarların uzunluğunu, gölgelerini
ölçercesine
bir anahtar ararcasına evlerinin kapısı ya da
yürekleri için.
Bir yangının rüzgârı şişiriyor gömleklerini.

Hey ülke, ülkem. Bir başka ülke tanıdınız mı öfkeye
açlığa, sevgiye böylesine alışkın?
Bundan fazla sevilmiş bir ülke?
Ülkem benim,
yol kavşaklarında tabelalar Almanlar için değil artık
Amerikalılar için. Ne zaman okuyacağız
sokaklarımızın adlarını kendi dilimizde?

Tüm pencereler dikkat kesilmiş yüreğinin saatine
hangi saati beklerler? hangi saniyeyi?
hangi gizli süreyi beklerler?

Evet bir gün gelecek sırtüstü devireceğiz acıyı.

Kulak verin bu kapı gıcırtısına. Gelin
yardım edelim ülkeye, Sancılı, maden çocuklarını
doğurdu doğuracak.

Sen, bensin
sen ve ben, biziz.
Sinirlerini iyice germiş yaylar
ve daha söylenmemiş nice şarkılar var.
Kim sorumlu şarkımızın yokluğundan?
Sen ve ben ve biz.

Katranın, öfkenin, kirecin ülkesi, biz sorumluyuz.
Kulak verin kapı gıcırtısına. Gelin.

III

Alışalım öyleyse yeniden asfaltta yürümeye
alıştıralım bakışımızı eğik omuzlara varıncaya kadar
— bakan gözler üşüyor çevren dağlarından süzülen
ışığa
ve varsayalım ki ceketimizin cebinde çıngırdayan
yıldız değildir de bir avuç çekirdektir.

Böylece yabancı gibi durmayacağız artık,
çok uzak bir gelecekten dönen yabancılar gibi,
ve yeter artık bu sevgi, bu bağışlama dolu gülümseme,
hayır, hayır — çok iyidir bu gülümseme, kızdırıyor
sevdiklerimizi,
bizi gururluymuşuz gibi gösteriyor, değiliz oysa.
Bizim gururumuz kardeşim
bir tek yarın kuracaklar içindir.

Bir er ağlıyor. Tüfeğine akıyor gözyaşları.
Bir çocuk aç. Anası susmuş — gözleri
iki açılmış yara. Her yara soruyor : neden?

Derin yara, derin soru. Üzgün bir kadın
yüz yazmalı, ince — yüzünün kıyısında bir gülümseme

kireçlenmiş telin ucundaki lâmba gibi
dar, tahta bir merdivenin üstünde. Neden?

Bir parça düşmüş gökyüzü yüksek evlerin açıklığı
arasında
tıpkı öldürülmüş köpek. Ve ışıklarla donatılmış
Partenon
tek başına, havada, bembeyaz, idam edilmişin
atlet fanilası gibi, kapı çivisinde asılı kalan.

Düşünmemi engelliyor acı.
Öfke üşüyor — koltukaltlarına sokuyor ellerini.
Ona gelince orada yol kavşağında dikkat kesilmiş.
Kırmızı ışık — kandan kırmızı.
Yeşil hiç yanmıyor.
Büyük kırmızı yıldızımızı anımsayın.

Gecenin yüreğinde bir haykırıştır tren.
Böğrümüzde bir bıçak. Ne taşıyoruz?
Bir top, iki top — gürültü, tanklar,
demir adımları altında eriyor yıldızlar böcekler gibi
— gürültü — neden? —
toprak kaygan — büyük çukurlar — paslanmış
uçaklardan otomobillerden bir mezarlık,
uçsuz bucaksız mezarlık ve sessizlik. Neden?
Anımsayın!
— Öteye, öteye — Nereye öteye? Kalın duvarlarından
öteye ne var karanlığın?
Mezarlıktan öteye?
— Deniz var,
ve gökyüzü ve insanlar — sen ve ben ve biz.
— Ölüler adımlarımızın altında uyuyorlar.
— Sen ve ben sabahlarken onlar uyumuyor.
— Parmağınla duvarı kazıyabilir misin?
— Yüreğimiz de var, taşçı kalemimiz de.

Dudaklarını ısıran bu adam
günlerdir bir dilim ekmek ısırmadı
yıllardır bir kadın öpmedi.
Çok şey beklenir ondan.
Ölümü gırtlağından ısırabilir.

Ve yola tüküren bu adam
yıldızların kocaman açılan çiçekleri altında
ve kara tırnağıyla bulutların dişlerini kazıyan bu
baca —
çok şey beklenir. Uzağı gösteren
bir parmaktır bacanın gölgesi
çok uzağı. Omega marka saati
yusyuvarlak, kesik bir kafa gibi tıpkı
gece kulüplerinin müziği üstünde 12'yi gösteriyor,
ünün izmaritleri üstünde, saat 12'yi.

Saat 12, gece yarısı. Gelip geçenler için daha çok erken.
Sadece körün akordeonu
ve kilitli kapı ve boş masa
çapraz demirler ve mahallenin güçsüz lâmbası
ve kaşlarının kayaları altında dünyayı düşünde
görerek seğirten bu işçi
asfaltta koca bir tabela gibi apışan işçinin gölgesi,
bir güvencedir :
hiç de erken değil saat 12.

Saat 12, gece yarısı, ülkemize ayak bastık.

IV

Ülkem benim, yağmurlarla güneşle solmuş bayrağın
kurşunlarla delik deşik bayrağın
uğuldayan yazın zorba güneşi altında çırpınıyor
bayrağın
fazla sulfatadan uğuldayan kulaklar gibi uğulduyor
yaz.
Duvarların kurşun yaraları içinde duruyor.
Geceler boyu saralı yıldızlar köpürüyor balkonlarının
üzerinde.

Yangınla kapkara olmuş Avrupa'nın tahta haçı.
Kemik pazarlığı yapar bu kararmış haçın önünde
tüccarlar.
Yeter, kesiverin dilini artık o ellerinizi yalayan
ateşin.

Güneşi boğazlayan kimdir bilmez misiniz?
gecenin kuyruğuna tenekeleri bağlayan kimdir
akarsuyun kollarını kavuşturan kimdir
buğdayın tekerlerini durduran kimdir? — bilmez
misiniz?
Güllerin bile ateşi var — yoklayın yürek atışlarını.

Yoksun olduğunuz ekmeğe sorun
Sakatın arabasına sorun
Sokak basamaklarında belkemiğini kıran gölgeye
sorun
Karanlık geçitteki çocuğun gözlerine sorun
Annenin dizlerinde donmuş ellerine sorun
Döşeğini kirleten kötürüm aşka sorun.

Yunanistan yüzükoyun, kalın gecenin içinde uyuyor
ısıtarak bıçağını karnının altında. Ona sorun.

Gecenin içinde öksürüyor ülke.
Düzenli aralıklarla duyuluyor hafif öksürük.
Zor soluğu duyuluyor.
Boyun eğmeyen, boyun eğmeyen, boyun
eğmeyen.

Ve ay, işçinin geniş göğsüne yapışmış doktorun
kulaklığı gibi
buz gibi yapışmış ülkemin üstüne.
Tanımlamaya inanmayın. Dikkat edin.

Ülke sağlam. Ülke boyun eğmiyor.
Yalnız dişleri sıkılmış.
Yalnız sinirleri gerilmiş öfkeden.
Şuna da dikkat.
Kolları sıvalı kadınlar açık havada koca somunları
yuğuruyordu —
tüfek sesleri duyulur duyulmaz
baktılar evlerinden öteye, dağlardan öteye
ellerini önlüklerine sildiler
ve şenliğe doğru koştular nişan alarak ölümün
göğsüne.

Eşiklerin önünde bırakıldı hamur tekneleri.

Analar, tekneler sizi bekliyor yoğurmak için
barış ekmeğini. Kulak verin kapı gıcırtısına.
Kulak verin güneşin tekerlerinin gıcırtısına.

Ölülerin arasında koca un çuvallarını taşıyoruz.

V

Kök kalır. Yanmış haç yaprak fırlatır.
Geniş gökyüzü. Geniş yürek. Hiçbir şey eksik değil.

Yeniden hazırlamalıyız bayrağımızı,
çünkü şenliklerimiz daha bitmedi, kardeşlerim —
en iyi şenliklerimiz yarınların şenlikleridir
ve en iyi bayrak kanımızla boyanmış olandır.

Hayde öyleyse, yüreğini herşeye karşı hazır tut.
Bu yolda kaçak yok.
Bu yolda ölen yok.

Bu yaşamda her birimizin belli bir yeri var
numaralı, numaralı evet
büyük, uzaklardan seçilen bir kırmızı numara
yük vagonları gibi bir trenin.
Ve bir gün gidince bizler adımıza tutulacak yerlerimiz
sürdürecek işini tarihin içinde
kömür ve buğday ve meyve taşıyarak
taş ve demir taşıyarak kentler kurmak için
yüce şarkılarını taşıyarak gençliğe zafer borularının.

Bu yolda ölen yok.

Hey ülkem, yolların, güneşin sert derisi altında
proleterlerin kollarındaki damarlar gibi şişiyor.
Hala susarak yürümekte insanlar
çiğneyerek kuşkuyu, öfkeyi, sıkıntıyı,
ama apaçık görüyorum, toprağın hamuru kaldırıyor
onları
derinden, derinden ve uyumla
uyumuş işçinin göğsünde
muskanın sicimi nasıl kalkıyorsa.

Boyun eğmeyen ülke, boyun eğmeyen.
Kanayan kan çoktur topraklarında.
Sessizliğinin altında uykusuz ölüler çok.
Hey, tarihin solumasıyla camları buğulanan ülke,
yoksul analar camlarını siliyor avuçlarıyla
güneşin caddesini tırmanan çiçek açmış ağaçların
geçitini görmek için
bir küçük kızı, kendi küçük kızlarını — boynunda
yeni ütülenmiş bir ışıktan yaka —
görmek için, seyrederken o geleceği, barışla kolkola.

Susmanın ve dinamitin ülkesi, koltuğunun altında
küçük bir çıkını mutluluğun,
apaçık görüyorum gözlerinin içinde :

Bu yolda ölen yok.
Hiçbir ölün ölmedi.

VI

Gelip geçen nöbetçiler çok oldu buralarda. Gelip geçen
bayraklar çok.
Yabancılar çok — izleri
derin yaralar bıraktı toprağımızda. Her gece
nöbetçiler çıldırıyor yüce duruluğuyla sonsuzun
koparıp düğmelerini boğluğu taşlıyorlar. Gün.
ağarırken
yorgun argın, gözleri çapaklı, uzak anlaşılmaz
donanmalarla toz içinde
yıldızların tırnakları yanaklarını tırmalamış
gece kara eteğini kaldırıp
«Olimpus Dias» sütunları üzerine büyük aptestini
yaparken (*)
geçici bir sonun dindirici serinliğinde

nöbetçiler kışlaya dönüyor
bir tutam yabanıl saçlarını sindirmiş ıslaklık
parkalar açılmış, postalların bağları açık
açık saçık konuşmalar demir kapının önünde
gözlerinin içine bakıyorlar nöbetçi subayın
ve tek başlarına geçiyorlar uyumak için disiplin
odasına

geceden gündüzden kurtulmak üzere
insanların sevgisinden kurtulmak üzere
gömülerek, gömülerek, gömülerek
uykunun sorumsuz bataklığına.

Parmaklıkların dışında, kuru ağaçta
geceliği asılmış ayın
bağdaş kurmuş bir fabrika bacası
battaniyelerini atıyor üstlerinden işçi mahalleleri.

Ülkem, senin değil bu nöbetçiler. Sorumluluğu
göğsünde haç gibi bastıran, ülkem, boyun eğmeden
hep anında varırsın yüreğimize
bulutların büyük çanları altında,
katlanarak,
parmaklarının ucunda çınlar
geçen yüzyılların uğultusu. Dün gece
yeniden gördüm gözlerinde çatallaşan yıldırımı
yollarında yıldızların el ilânlarını yeniden gördüm
ve gece yarısının duvarlarını tırmanan proleterlerin
gölgesini gördüm.

Dikkat. Dikkat. Geriye dönmez zaman. Anımsayın.
Kapınızın dışında duymaz mısınız her gece
geleceğin havlamasını?

Anımsayın günlerimizin üzerine gerilmiş o ışığı
halkın çıplak elleriyle dört köşesinden tuttuğu
o ışığı. Anımsayın.

(*) Olimpus Dias : Atina'nın göbeğindeki antik sütunlar.

VII

Bu canlar yorgun. Kurtlar ve yıllar
iyi iş görüyorlar burada.
Yolda bir olay olursa, bu canlar iki büklüm olup
böğürlerini kapatırlar dirsekleriyle
yeni açılan yolda kalan o eski evler gibi
hani tramvayın her geçişinde titrerler temellerinden
şangırdar tozlu camlar, gıcırdar merdivenler
inler döşemeler tavanlar
ve eski büfenin içinde itişir bardaklar
yağmur altında yürürken dirsekleriyle itişen erler gibi.

Sonra sessizlik kararmış cibinlikli büyük yatağa oturur
sigaralarla delinmiş bir battaniyeye sarınarak
ağır sessizlik, yaşlı sessizlik, dişleri dökülmüş,
savunmasız
bir tehlike geçmiş de yenisini beklermiş gibi.

Tek başlarına kalmış insanlar geceyi seyrediyorlar
odalarında
gaz ocağında dünkü yemeklerini ısıtıyorlar
pencereyi açıyor, gökyüzüne bakmıyorlar

Pencereye yapışmış gece
toz, örümcek ağı ve ölü sinek dolu eski bir çerçeveli
resim gibi —
sandık odasına atılmış eski bir resim.

Eşiğe oturmuş ıslık çalıyor bunlar
ruhlarının büyük sessizliğinden ürküp ıslık çalıyorlar
gözdağı veren ya da sessizliğin içinde diz çöken
ölülerden ürküyorlar
ürküyor ve ıslık çalıyorlar
ve bir üst yoldan geçen tramvayın sesini duyup
hep, evreninin son geceyarısının son tramvayı
sanıyorlar.

Bu yıllar zor, ülkem benim.
Tüm kapılara kurşunlar saplanmış.
Her adımda gölgesi bir açık ilmiğin.
Doğruluğu görmeliyiz kardeşim.

Hangi çakılı kaldırsan altında bir yığın küçük ölümler
bulacaksın —
ve onlar el sıkışırken
ellerin arasında sıkışır soğuk
gözlerini yumarlarken
gözlerin berisine sokulur gece
ve gözlerini açarken
bakışları soluk soluğadır bulutların uçurumunda.

Pencerelerinin altında uluyor yaralı bir ışık.
Gölgelerinin berisinde sevgi daha güçlü uluyor.
Yağmurun altında bir yana dönüp yatmış umut
örtmüş üstünü bir abayla.

Ekmekten yoksun kalınca, kardeşim — korku

pabuçlarının iki gölgesiyle döşemede kapkara bir
harita çizerken
toprakta kapkara bir harita, geceden dökülen
mürekkeple
savaşlarda dökülen kanlarla — duyunca, kardeşim,
evrenin çıplak alanında yalnızlığın havlayan
köpeğini
aya dayanmış bir merdivenin önünde — o zaman
anlam verebiliyorsun, kardeşim.

Özür dilemeliyiz onlardan.
Gemiler ışıklarını söndürdü uyumak için.
Sular kara, kapkara sular evlerin etrafında.
Ölüm. Ölüler. Ölüler. Ölmediler.
Barış. Barış — ölüler. Öldürdüler onları.

Ölüler ölmedi — çiğ bir düşünce asılmış alınlarına,
geminin burnunda ıslak bir demir,
kızıl güneş doğuşu parıldıyor demirde. Barış. Barış.
Demiri çektiler.
Deniz dibinin sessizliği demirin üzerinde.
Çekilecek demirin sessizliği.
Çekilmiş demirin sessizliği.

Barış. Barış. Barış.

VIII

Yüzler, gecenin kazanı altında yığılmış taşkömürü,
yüzleri soymuş yorgunluğun tırnakları
karanlık parke taşlarında son otobüsü beklerlerken
soruları olmayan yüzler, kimi diş ağrısından bir
mendil sarmış
kimi aşkın ürperişini taşır
kimi alnında susmanın sargısını
tek gözlü yüzler ya da tam kör, var olmayan yüzler
isteğin kezzabıyla aşınmış bunlar
bunlar cüzzamla, frengiyle ve uykusuzlukla
ötekiler günahla ve günahın sussuzluğuyla
ötekiler günahla ve günahın pişmanlığıyla.
Neden geç kaldı otobüs?
İster misin hiç geçmesin? İster misin kalalım burada
varsayımın taşı altında? Neden geç kaldı, tanrım.

Dişler arasında bir boşlukla, uçurumun bakışıyla
yüzler —
yanağın biri ışıkta korkunun içinde öteki,
— Hiç gördünüz mü iki gözün bir gülümseyişi
çektiğini
iki köpek bir kemiği nasıl çekiştirirse?
Neden geç kaldı otobüs?

Ölümün önünde bir boğuk haykırışla bu yüz
öpüşün acısıyla soyulmuş bu dişler dudaksız
bu yüzlere yıldırım çarpmış, çırpınışın
gerçekleşmeyen birleşmenin çoşkusuyla.
Hiçbir şey istemiyorum, diyordu. Hiçbir şey
istemiyorum
İyiyim. — Gecenin ortasında bu yüz,
Işıldaklar havaya astı onu, doğal yerine,
alçıdan ya da kükürtten bir kof maske gibi
— Gerçekten, ne ister
bütünden daha azını isteyemen bir yüz? Ötekisi
yıldızların böcekler üzerinde koşuşmalarıdır
yalnızca kaşınmak ve yakarmak istemesidir.
Neden geç kaldı otobüs —

önünde durmuş olmasın barikatın
vurularak saklı makineli tüfek yuvalarınca gecenin?
tunçtan iki nöbetçi elleriyle kaldırarak
atmış olmasınlar onu çöplüğün çukuruna?
Bu yüz
düşünüyor, buğday değirmen taşında nasıl düşünürse
değirmen taşı dönerken,
ekmek olmayı düşünüyor, insanların onu
yiyeceklerini ve yaşıyacaklarını
düşünüyor yok oluncaya kadar, ölümünü yok
etmek için,
var olmak için düşüncesiz, ölümsüz.

Bir dizi naftalin yontu vardı şuradaki belediye
parkında
Eridiler yağmurda. Yenilerini yaptılar.
Onlar da eridiler yağmurla. Yollar yontusuz kaldı.

Oysa yürekler ağır binlerce mermer yontuyla

kurulması gereken ama şu ana dek kurulmayan
yontularla.
Kavurucu sıcaklardan, kıtlıktan, sellerden söz ederdi
burçlar
— günümüzde böyle konuşan
yalancı çıkmaz.
Ve betondan ve demirden bir yüz
yarının içinde taş kesilmiş kaşların haykırışlarıyla
durmuş tekerlek gibi
fabrika kapısı gibi
alkışlamaya davranacak kapkara baca ağzı gibi
çok çekmiş ve tatlı, bahara açılan yoksul evin
penceresi gibi.

Sözünü ettiğimiz kişi, yakarmıyor, kaşınacak elleri de
yok — yanlış anlaşıldı
— tarihi böyle küçük yanlışlıklar yapar — neden
geç kaldı, neden geç kaldı.

Elleri dağda kaldı
kar korudu onları bir süre
ve sonra yazla sular ovaya akarken —
Ama yazın hiç kimse anımsamıyor
burada olmayanların yerini sevgi alıyor.

Hiç kimse anımsamıyor. İşte otobüs.
Gecenin içinde sokulup yığıldılar, yolun
dönemecinde bir patlamayı bekleyerek.

Ülkem, biliyorsun : yarın anımsayacaklar.

IX

Ülkemizi ülkenin içinde aramalıyız —
örümcek gibi gökyüzüne tutunan bu iskelelerin
ardında
göz erimini kaplayan bu darağaçlarının ardında
kendi evimizi bulmalıyız.

Işığı doğrulayan o güçlü elleri bulmalıyız
bize bağlı köpek gibi kapımızda hep beklemiş ışığı
yarının damarlarından koca taşları taşımış olan
sözleri bulmalıyız
içinde güvenç yıldızının yıkandığı
arı suyun alnını bulmalıyız.
Anımsayın.

Her sabah Gorki'nin anası yüreğinin tepsisinde
biraz ekmek, bir fincan çay getirirdi. Öğleleri
yeni örülen bahçe duvarının berisinde otururduk
kireç ve mutluluk kokan serin gölgede
bölüşmek için tek sigaramızı
umudumuzu göz eriminin dört bucağına bölüştürmek
için. Anımsayın. Sıvalara
bulanmış duvarcı

başına dört düğümlü bir mendil geçirmişti.

Bu düğümlerde gene göz erimiyle
andımızın bağlı olduğunu görürdük.

Yabanıl teri buharlaştıkça
denizde yol alan gemi yelkeni gibi şişerdi mendil.

Sigaramızı tüttürürdük.
kurulan evrenin koca taşlarına oturmuş.

Anımsayın öyleyse ülkemizin yüce düşlerini
sorumluluğun içine sıkışarak özgürlüğe tırmanan
yüzleri
yataklarının içine sıkışarak denize akan akarsular
gibi yüzler.
Evlerimizi bulmalıyız.
Yerin bir karış altında ölülerimizin yüreği atıyor
havada ölülerimizin yürek atışı.
Evlerini dürüst kurmalıyız.

X

Bu yeri tanımıyoruz — görüntüsü boşluktur ölü yaz
içinde,
görüntüdür öğlenin madensi durgunluğunda
otomobiller
ağaçlar, uykunun evleri ve kapalı camcı dükkânları.

Kim gelip yerleşecek koca bir **KİRALIKTIR** asan
boşluğa :
içini gösteren bu camdan yaza
adımlar duyulmuyor havanın yokluğunda
geleceğin pencerelerinden düşen boş çuvalları gibi
eski duyguların
ve yolların köşebaşlarında kendilerini öldürenler
sağ elleri tam bir kşe biçiminde şakaklarında
askerce selâmlar gibi
korkunç, parıldayan, patlamayan tabancaları
ellerinde
ve korku gün ortasında ayak parmaklarının ucunda
duvar diplerinde sürünür
ve çürüme kahve masalarına kurulmuş
ve alanın direğine asılmış işbirlikçinin gölgesi.

Işık bir kendini öldürme kararıdır.
Gene de derdik ki gelecek karabasan değildir öğle
uykusunda
ışık dizisiyle karnını ve göğsünü ezerken — hayır,
hayır —
pancurları kapalı sıkıntılı bir odada
ışın demetinin mermerleşmiş merdiveninde toz
taneleri — hayır —
sıcaklıktan ölülerin başları ağarırken — hayır.
Hayır, hayır.
Bir güvenceye bassın ayak
duyulsun adım
bir-iki, bir-iki,
ölümün arkasından,
bir-iki,
kovalıyarak ölümü,
bir-iki, bir-iki,
yaşama, yaşama doğru
yaşamın adımları
sayısız, sayısız,
bir-iki,
hizaya gel,
marş,
bir-iki, bir-iki,
bir-iki.
Yeniden kurmalıyız evlerimizi.
Ülkemizi kurmalıyız.
Elimizde ölülerimizin temelleri var
ve yeni yüreklerimiz.
Bir-iki.
Bir-iki.
Bir-iki.

XI

Sizlere sevgiden söz etmek istiyorum. Kimse
inanmıyor sevgiye oysa.
Konuşabilmek için sevgimi nereye saklayacağımı
bilemiyorum.
Gecenin dış kapısı önünde durup gözlerinize
bakıyorum
tüm ışıklarımı yakarak
tüm bayraklarımı açarak
bir sovyet limanında bir gemi gibi. Görmüyorsunuz
beni.
Işıklarımı söndürmeliyim öyleyse
katlamalıyım bayrakları.
Sonra birlikte yakacağız ışıklarımızı
birlikte açacağız bayraklarımızı.
Uzun sürdü bu düşmanlık. Gel sık elimi.
Avucumla dokunuyorum yarana. İşte bu da benimki.
Barış.
Ülkenin üzerinde bir ay duruyor
işsizin masasında terkedilmiş
kurumuş köpüklü traş fırçası gibi. Traş olacak
zamanı bulamıyoruz.

Bulamıyoruz uyuyacak zamanı. Sadece yorgunluk
ve öfke, öfkeyle yıkabilirsin yorgunluğu
sıkabilirsin sağlamca ayakkabı bağlarını
gümbürdeyen geniş adımlarla dünyada yürümek için.
Sık elimi.

Gecenin içinde tek başına olamaz hiç kimse
gezemez soğukta, gölgelerin havlamalarında
bütün otobüsler son durakta durmuşken
sadece eczane lâmbaları aydınlatırken ülkeyi
sokakların ve numaraların korkusu çevresinde
ve alanda uyuklayan şöförleriyle birkaç taksi
bekleşirken
olası bir sinir krizi ya da birinin ölümü için.

Tek başına olmak istemiyor hiç kimse
yağma ederken rüzgâr korkunun geçitlerini
esrarkeşler yüzüstü düşüp haykırırken kaldırımlarda
sımsıkı kapalı pancurları altında sevginin

Limanda yığılmış sandıklar
tüm savaşların ölülerinden oluşan bir tabut dağıdır.
Barış. Barış.
Vinçlerse kaçınılmaz darağaçlarıdır,
ayın kuru kafası orta direkte boğulmuş
ve geminin köpeği bir insan çenesini kemirmekte
tek başına
karanlıkta olmak istemiyor hiç kimse. Yakın ışıkları.
Genel şarteli çekin. Hiç kimse.
Herkes yollarda, bir şeyler arıyor iç ve dış
merdivenlerde
parmaklığın çevresinde, tel örgülerin içinde
kelepçelerini arıyorlar

donmuş parmaklarla gece duvarlarının yüce
yanlarını yokluyor herkes
şarteli bulmak için. Yakın ışıkları.
Işıldasın insanların umudu. Bekliyor herkes.
Herkesin beklediğini biliyoruz biz.
Hiçbir zaman tek başımıza değiliz. Onlar bunu
bilmiyor.
Sen at ilk adımı. Buluşacaksınız, Barış.
Barış. Barış. Borular çalsın
genel seferberliğini başakların, güllerin.
Hiç kimse tek başına olamaz. Ver elini, kardeşim.

XII

Binlerce çocuk uçurtmasıyla dolan ülke
anaların binbir yaralı dirsekleriyle
tren istasyonunda sevgi bir aşağı bir yukarı gezinir
dudaklarını ısırarak, sinema afişlerine bakarak
gözlerin içinde bir kibrit arayarak sigarasını yakacak
gecenin bütün köşelerinde Aya-Yani'nin ateşlerini
yakacak
yakmak için kağıtlarımızı, giysilerimizi
elleri ve sonsuzun öpüşleri arasında çıplak kalsın
diye insanlar.

Ülkem, güllerin yangını camlarında kor dökerken
ve işçiler kararsız evlerine girmeden eğleşirken
öpüşten ve sonsuzdan bize düşen payı
yıldızların bağındaki payımızı unutamayız.
Bir gölge tuğla duvarı geçiyor
ve denizciler duraksıyor bir an genelevin
basamaklarında — (bir şey eksik bu dünyada)
ve gece, elini yakalıyor paralarını sayan
pezevengin — (bir şey eksik)
ve sessizlik, horozu kaldıran eli yakalıyor — dur,
dur — (bir şey eksik bu dünyada).

Mor gölge büyüyor, büyüyor
koca gölge boş sımsıkı kapalı fabrika gibi
ve bekçisi sandalyesinde çoktan ölmüş, damladan
ve duyarsın ağır ağır damladığını yıldızların
çarklardan, dingillerden nasıl damlarsa kalın yağ
— (bir şey eksik). Ve insanlar böylesine bölünmüş
görevle korku arasında
yalnızlıkla sevgi arasında
öfkeyle acı arasında — böylesine bölünmüş.
Bir şey eksik bu dünyada. Bir şey eksik.

Hangi çevrende biter bu çelişki?
Hangi bahçede dinlenmekte dinginlik?
— hayır, yıldızlarının öldürülmüş cesetlerinde taht
kuran değil,
o dinginlik ki
onunla ve seninle anlaşarak
öz sularıyla doyarak
yadsınmayan bir gülümsemeyle, vermemekte kurban.
Ah, parçalanan kuşağımız, öylesine dilsiz, çökmüş ve
kızgın
kara güneşin altında parçalarını dikmekte şimdi
geleceğin giysilerini dikmekte.

Bu tel örgülerde çevren her gün dizlerini çizer
gözlerini çizer kuşağımız ve hala
dayanıyor bu kuşak, alçalan çanlarla
bekliyor her an, güneşin en küçük davranışında
ipleri çekmek için.

Ülke, ülke, tel örgüler yüreğine saplanmış
hurma ağaçları mermerlere
koruluk eski yıkıntıların gölgesine batmış
— veremli çocuklarıyla kadınlar geliyor buraya

temiz hava salık verdiği için doktor — daha sonra
gaz lâmbası yanacak
ve ilk ölümdür fıstıkçının arabasının gölgesi.
Ülke ışıklarını yakmakta, titreşiyor ışıklar
Likavitos tepesine dek, açın dişleri gibi gıcırdıyor
ışıklar
genç çiftler tozlu ağaçların altına sokuluyor
ve Theseon'un üzerinde donunu indiriyor ay.

Hey ülke, kulaklarımızı zımparalarken kızgın haziran
rüzgârı
ve çılgınlık yollara düşerken baş açık — ekmek azken
umut, kapıların ardında saklanırken umut
o zaman, yolların balgamla, izmarit ve prezervatiflerle
dolar — Kesin tel örgüyü. Bir genç kız
hala tökezliyor düşünde, koluna tutunuyor yazın
bir ağustosböceği yüreğiyle oynuyor. Şakıyamıyor —
(Bir şey eksik bu dünyada) —
rasathanenin dibinde bir Yahudi ağlamakta
bir öğrenci ateşini yolmakta sorular sorarak, yakarak
parmaklarını — (bir şey eksik)
gömleğine sarılmış yüreğini sunuyor bize bir ölü
bir tutuklu parmaklıklara tutunarak dünyaya
gülümsüyor. Sevgiyle seslenmek istiyorum
sizlere.

Gecenin içinde ağırdır bulutlar
ıssız bir iskelede yığılmış
geminin ıslak ipleri gibi. Nerede gemiler?
Ya insanlar nerede? Neredeler?

Işıktan bir kılıç gibi geceyi yaran o yolu anımsayın.
Anımsayın sabahın gül kulağından doğan pusu
dudaklarımızın yanıbaşında nasıl duyduğumuzu.
Uyurken bile, yanağımızda
özgürlüğün kızgın soluğunu duyduğumuzu anımsayın.

XIII

Günbatımının borozanları çatının üzerinde.
O insanlar ki yürek atışlarının yollarında yürürler
başları eğik
onlar ki tökezlenip düşerler fundalıkların, dikenlerin
üzerine,
dünyaya bakarlar kat kat ölümün arkasından
ve bir an gelir yürekleri kocaman bir çivi gibi
toprağa mıhlar onları.

Dünyanın böğründe bir yaradır güneş.
Damarlar en yalın düşünceden bile daha az
karmaşık görünümde. Onlara da güvenmeyin.
O ise gecenin içinde koşmakta — peşi sıra
havlayan bir it gibi kendi gölgesi.

Biri ruhunu yokluyor,
parmaklarını sürüyor yarasına
kibriti sürtercesine bir mumu yakmak için. Hangi
mumu? Benzemeyin ona.

Ötekine gelince, gözlüklerini takmış iki elinde tuttuğu
bir kuru kafayı inceliyor dikkatle

sanki ellerinin arasında okul yerküresi. Neyi görecek?
Pencerenin önünde bir ağaç sırtını çeviriyor ona
— çiçek açmış bir ağaç.

O, aşınmış tırnaklarıyla bir yıldız iskeletini
çıkartıyor gömülü olduğu yerden.
Haykırıp duruyor binlerce yıldız. Duymuyor bile.
Bir dağ geniş ayak tabanıyla göz erimine basıyor.
Görmüyor.
Benzemeyin onlara. Onlara benzemeyin.

Sıradan bir bulut iyimserliğini süpürüyor yaylaların.
Gölgede durulanıyor kadınların elleri.

Yılın içinde geziyor bir taş gemiyle o
Işık kör, her ruhun ucunda
ölüm, diyor. Sessizliği nasıl söylemeli ve neden? diyor.

Eğmiş başını ceketinin yakasını ısırıyor.
O ise, yüz üstü düşmüş toprağı ısırıyor. Onlara
benzemeyin.

Bu adam herşeyden korktu. Üşümekte ruhu.
Dizlerinden kesilmiş ruhu. Kara harmaniye sarıyor
gösterişle
göğsüne gökteki ayı asıyor — bağımsızlığın ve
soyutlamanın prensi —
ve ormanın içine dalıp kayboluyor, «kahrolsun bir
yana bağlananlar» dile haykırarak.

Artık onu kimse taşlamıyor. Kara harmaninin içinde,
ona ilişmediler
ölüleri tabutlarda nasıl tedirgin etmiyorlarsa öyle.
Erinç değil. Ona benzemeyin.

Güneş yorgun ekmeksiz bir günden sonra
desteklemiyor umudumuzu. Ne olacak? Ne yapacağız?
Onlara benzemeyin. Onlara benzemeyin.

Ayak diretiyor ışıkla yeni boyanmış bir yüz
ülke de ayak diretiyor ışıklarla donanmış geleceğiyle.

Elimizde hala ölülerimizin ve yüreklerimizin temelleri
var.

Geçmişin rengine boyanmış duvarlar dayanamıyor.
Nerede öteki renkler?
Nereye gitti yazın bayrakları?
Nasıl oldu bu? Biz diyorduk ki
bahara girmek için
tek kapıyı itmek kalmıştı. Ve bak, daha çiçek
açmadan ağaçların boyunlarını büküyor rüzgâr
zamanın dizlerini büküyor
ateşin süngülerini büküyor. Nasıl oldu bu?
Yakandan çekiyor rüzgâr. Bükemiyor seni.

Biz ki yengilerin bayrakları altında tanışmıştık
yeniden buluşuyoruz gecenin içinde. Yeniden
tanışıyoruz.
Bayrakların o bildik ışığı aydınlatıyor yüzlerimizi.

Biz ki bu düşte karşılaşmıştık ayrılamayız.

Sesi duyuyoruz, zamanın kolunda tüyler diken diken
olurken. Dayanın.
Bükemez seni rüzgâr. Bu yüz ayak diretiyor.
Ülke ayak diretiyor. Işık ayak diretiyor.

Boş verin ayrı düşürenlere bizi
sizi birleştiren bunca şey dururken.

Kapımıza yaklaşınca rüzgâr
güçlenmekte yürek atışı. Ayak diretiyoruz.
O, bir adımda geçiyor karanlığın tümünü.

XIV

Yeşerip dallanıyor düşünde ülke.
Dikenler gündoğuşunun ayaklarını kanatıyor.
Bir tarlada patates köklerini karıştırıyor bir köpek.
Isırılmış bir ekmek, dudak boyası belli.

Bitmez yarıda kalan. Yeniden başlar.
Sabahın içinde gecenin izlerini arıyoruz. Bir çocuk
öksürüyor.

Geldi artık kalkmanın saati. Bunca yıl tıkılıp kalmış
çuvalına.
Saatidir. Süpürgeleriyle gelip geçti çöpçüler.
Süpürdüler bile güneşin yarısını. Saatidir.

Tersine dönmüş bir tosbağa ne arar yolun ortasında?
Ezebilir otomobiller. Kalkmanın zamanıdır.
Sırtı yerdeyken yürüyemez hiç kimse.
Ve bekleme ki biri gelip kaldıracak seni. Zamanıdır.

Hey, ipek ve saydam gün — kimler gördü onu? —
kadın çorabı gibi havada asılı güneşin tahta
yumurtasında,

ve orada, yüzyılımızın köşesinde, sessiz bir örücüdür
ruhumuz
dikkatli, dikkatli, acı çekmiş
sakın başka iplik kaçmasın diye — sessiz örücüsü
dünyanın
kapatmak için bu açığı, bu korkuyu — dikkat, dikkat,
dikkat artık kapasın pancurlarını
yuvarlansın bir çocuk otların üzerinde
ormanda dört nala koşsun bir at
bir ana gülsün, gülsün — dikkat,
sevincin dönemecinde pusudalar.

Trafik memurları — dörtyola dikkat.
Tüm ağzınla öp beni — dikkat, sevgi,
öpüşün geçitinde bir tüfek nişan almış kardeşimize.
Tahta merdiveni tırmanmakta uyuyan eller.

İki kapalı kamyon geçti.
Bir fırında iş tutmuş şimdi gösterilerin eski
borazancısı.

Un azaldıkça insanların boyu da azalmakta.
Taa uzakta dağların sessizliği duruyor kat kat.
Öfkeli yeşillik tırnaklarıyla kayaya tırmanıyor.
Ve orada sessizliğin dış surlarında tırnaklarını
bilemekte taştan iki aslan. Oyalanmamalıyız.

İlgisizliği üzerinde yapraklar sallanıyor orta sınıfın
koltuğunda bir inmeli gibi. Taşların serin olduğunu
unuttular güneş doğarken. Unuttular, hiç kimsenin
ekmeksiz, susuz, sevgisiz beklemeyeceğini.

Koltuğunda deniz kıyısı bir kız geçiyor. Bak.
Köşeyi dönünce gökyüzüne varacağız. Neden geç
kalıyoruz?

Sen kardeşim, korkunun ceplerine sokup saklarsın
ellerini
gölgenin parmaklıkları berisine sokup saklarsan
başını
tüm pencerelere parmaklıklar yerleştirilir o zaman.

Birimiz bile almasa yerini
bir yıl geç kalabilir dünya. Kapıların önünde
oksijenin çizilmiş kökleri kımıldar.

Tükrüğüne asılmış bir örümcek
iniyor, iniyor. Gözlerini
kilitliyor insanlar
haykırışlarını kilitliyor.

Her şeyimizi aldılar elimizden. Ne bekliyoruz?
Ülkenin belkemiği gıcırdıyor bugünün ağırlığı
altında.

İniyor örümcek, iniyor. Duymamazlıktan geliyorlar
bir halka kapanırken, öteye bakıyorlar
deliğine sokulan bir karıncaya bakıyorlar.
Her kapanan halka ayağına bağlanıyor, kardeşim.

Ama omuzunda büyük bir merdivenle geçen adam,
o duyuyor işte.
Kapanan halkayı kırılan halkayı duyuyor
duymayan seni, duyacak olan seni de duyuyor.

Dünyanın penceresiz arka duvarına büyük merdiveni
dayayan o
göz eriminin doğru yönüne doğru pencereleri açmak
için merdivene tırmanan o

merdivenin üzerinde gökyüzünün içinde bütün
gücüyle asılan o
yengiyle ölümün arasında havada
tüm dünyanın onurunda
dişlerinde bir karanfil, o duyuyor
bir gün sizlerin de kaçınılmaz olarak duyacaklarınızı.

Ve ülke gölgesinin içinde gülümsüyor.

XV

Hey ülke, sırtında boyalı gerilla gocuğu
güneşin altında koşuyorsun. Geceleri metroda
küçük çocuklar düş görüyor koca reklâmları altında
şifalı hamamların
lokanta kokuları dişlerini sıkmayı öğretiyor daha
şimdiden
ışıklı vitrinlerin önünde aylakça eğleniyor yaşam —

yaşamımız yoksul, sırtında Çarşamba'nın aşınmış
eteği
dükkânlar kapanır ve sokak başlarında eğleşirken
sessizlik
omuzlarına çekerek binbir delikli şalını
duyarak başının üzerinde kof vuruşlarını ayın
oynasın diye eski, tutsak, yaralı ayı,
yoksul yaşamımız, varsıl yaşamımız, sevdiğimiz
yaşam,
sıkarak yumruklarını ölüme karşı
bu mutsuz ve açlık getiren yüzyıllarda.

Kocaman bir hızar gibi uğulduyor gece.
Evsizlere eşya hazırlıyor.

Yıldız kırpıkları kayıyor havada.
İkiye bölünmüş simit, kardeşim, doyurmuyor bizi —
tüm dünya için bir düş doyuruyor.

Ülke iyidir. Mahalle sinemalarında
çocuklar çekirdek kemirir. Sağlamdır dişleri,
bilenmiştir açlık ve acıyla. Gülüyor yaşlı kadınlar.
Onlar güldükçe dünya yolundadır demektir. Güçlü
elini
sevgilisinin göğsüne sokarken işçi, o,
sert koltukaltlarında geleceğin terini kokluyor.

Ülke iyidir, kardeşim. Çok şeyden yoksunuz,
herşeyden yoksunuz. Bir kale kuruyoruz
eksiklerimizle, elimizde olanlarla, olmayanlarla,
hiçbir zaman elimize geçmeyecek olanlarla,
ülkemizi korumak için,
dünyayı korumak için, bir kale.

Hey ülke, damağında hep mavinin tadı,
çizgiler erirken acelenin içinde
ve boğarken göz erimini kırık üçgenlerle sıcaklık
gürültünün, sessizliğin yarıklarında hep mavi
hep mavi kalır.
Görüyoruz bunu tezgâhtan bir an başımızı kaldırınca
sonra, daha doğru hesaplamamız da bundandır
alacaklı olduğumuz maviyi de işleme sokuyoruz.

Mavinin kımıltısına uyduruyor elini boyacı
yapı işçisi de öyle yapıyor, şakıyan çocuk da,
ve mutfakta çocuklarının yamalı iç çamaşırını
ütüleyen ana da öyle
başka bir ah daha var — çalışmanın ve yoksulluğun
dışında,

başka bir ah — ekmeğin acısı dışında —
dağların ötesinden bakan başka bir acı
yüzünü pencere camına dayayıp mavilik
kımıltısız gözlerle içimize, içimize dek baktığı zaman.

Bu gözlerde yankılanır uzak yengi haykırışları,
ve o zaman besleyebilir güneşi en güçsüz el bile.

Alınlarını gölgelerinden doğrultup insanlar
kavuşuyorlar birbirlerine, dirsek dirseğe,
düşler çepçevre uzatıyorlar ellerini ekmeğin üzerine
tıpkı donan insanların ateşe uzatmaları gibi ellerini
ve proleterler, yalın ve sağlam, yürüyorlar kendi
tansıkları içinde.

Ötede, tarlalar. Başaklar omuz omuza — dostlar.

Dostuz biz. Yaslan omuzuma. Bak —
dirseklerini dürtüyor ağaçlar, gözleriyle uzakları
gösteriyorlar —
bir bulut el arabasını sürüyor çiçek dolu
soluk soluğa güvercin varmak üzere bize.

Her gece uykusuzluğumuz önünde sonsuz geriliyor
samanyolu
ölümsüzlüğün koca panosu. Dostuz biz.
Gülümsüyor kardeşliğimizle ülke.

Ülkem, güvenebilirsin hala çocuklarına.
Gözlerini yumdu bir yoldaş
ışığı doğrulamak için kendi içinde
ama daha çoktu içinde ışık
gözlerini açtı yeniden — gülümsedi
ve ona doğru doğrulmuşken tam oniki tüfek

düşmemek için mutluluğuna güneşin
sarıldı özgürlüğün çiçek açmış o ilk dalına.

Gülümseyişinde parıldıyor ülkemiz
— Ülkemiz, dünyanın ülkesi.

XVI

Sevgili ülkem, başlarını sokacak bir damları yok
bu insanların
ekmekleri, şarapları hiç yok. Kaç kez vuruştular, yara
aldılar kaç kez,
kaç kez öldüler. Hiç ölmediler. Ölümden ölüme,

darağacından darağacına — işte gene — el ele,
konuşmadan,
kararlılığın içinde eğik alınlarının halkası,
yürek yüreğe — koca bir sur
savunmak için evreni — konuşmadan.

Başka hiçbir şey. Traşsız, yabanıl yüzlerinde tek bir
gülümseme otluyor
ateşe verilmiş bir köyünde Yunanistan'ın, küçük, ak
bir koyun nasıl otluyorsa, yapayalnız.
Sert bir yüz, kendi gücünden sıkılmış
— hiç kimse sezemiyor gizlediği ışığı.

İşçinin sıkılıp yumruk olan eli gibi bu yüz,
— avucunda dünyanın nişan yüzüğünü ısıtıyor bu
yumruk. Durmayın.

Sorumluluğunu sırtına yükleniyor biri
sırtlar gibi çocuklara dağıtılacak bir çuval portakalı.

Karanlığın içinde öteki sallamakta iki koca
beceriksiz elini
kürek çekmekte, sanki ağır küreklerini çekmekte
hiçbir yükün ağırlığını duymayan mavnanın,
varmak üzere güneşin iskelesine.

Öteki, inci gibi dişlerini gösteriyor zamanımızın acısı
üzerinden
bulutların üzerinde karlı sıradağlar gibi tıpkı.

Öteki, gecenin yokuşunu tırmanıyor, taşıyarak
sırtında ayın kerestesini ve acımızı.

Ülkemizin çocukları bunlar.

Ve mahallenin kunduracısı küçük dükkânında
bir çift ayakkabı yapıyor, yeni, uykusundan saatler
çalarak
geleceğin çocukları için taş gibi bir postal
ve un zamkıyla duvara yapışmış dörtgen ışık
bir penceredir başaklara bakan.

Yaz öğleleri el arabasının içinde uyuyan dondurmacı
tarihin tere bulanmış bir sayfasını saklıyor
gömleğinin içinde,
ve zamanın ensesini sıkıyor
koltuğunun altında.

Ülkem, çocuklarındır bunlar.

Bombalanmış ülke, binlerce kez bombalanmış,
yıkılmış evler, yıkılmış yürekler,

kararmış kirişler,
ateş ve duman. Tümü gitti, ülke,
öldürülenlerin ülkesi,
kurbanların ülkesi
ve yiğitlerin,
barınaksız ülke —

Öteki, tek başına oturmuş, direniyor
öldürülmüş yoldaşının yıkanmamış karavanasını
andıran ayın altında
tek başına kavrulan eşiğe oturmuş bekliyor bu kaçak
görevine bağlı bekliyor
insanlarla buluşmak için verdiği söze bağlı.

Sevgili ülke, çocuğundur bu.

Ve her akşam, ülkem, bir tatlılık yaslanır ruhuna
karalara bürünmüş bir ana nasıl yaslanırsa
köprünün parmaklıklarına
bakarak sularda koşuşan bulutlara
ince uzun bulutlar taşların arasından geçerken
dikkatle
savaş alanında ölüler arasında sıhhiyecilerin taşıdığı
sedyeler gibi —
ağlamayan bir türküyü düşünde gören ağlamaklı
bir tatlılık.

Ben de dostlarım, ülkemiz için
bir türkü görüyorum düşümde.

Bir türkü ki, evsizlere çatı olsun
açlara ekmek gibi olsun
tutuklulara özgürlük gibi
hakkı yenmişlere hak —

Bir türkü ki, kurulmuş sofra gibi
bırakabilirsiniz üzerine
ekmeğinizi, bardağınızı
yumruğunuzu,
dirseklerinizi,
alınlarınızı,
umutlarınızı,
insanlık inancınızı,
bırakabilirsiniz
bir testi soğuk suyu
ve beş kırmızı karanfili —

Türkülerin anası türküyü
sevinci, güveni,
ülkemizin çocuğu olacak türküyü
ülkemizi koltuğundan tutacak türküyü.

İşte tarih, dostlarım
bir yığın demir kirişlerin üstüne oturmuş bekliyor
sosyalizmin halk evleri için ayrılmış
yığınlarca çimentonun yanıbaşında.

Bir türkü ki dostlar, mutluluğun kuruluşuna
yardımcı olsun
bir türkü ki daha dürüst, daha güzel,
daha güzel kılsın tüm dünyayı,
bir türkü, dünyayı özgür kılacak bir türkü.

XVII

Ülke, ülke, tunçtan bir uğultu seslerin üzerinde.
Seslerin tümü bir tek ses : Ekmek, ekmek.

Piyango satıcıları, simitçiler, hallaçlar, bileyciler,
postane kapısında birikmiş kalabalık
— pir posta pulu, bekleyenlere göndermek için
yüreğimizi.
Ağzı açılmış garajlar, benzin istasyonları
tuğla işçileri, sıvacılar, duvarcılar, damarlarda
çalışanlar
geniş çıplak ayaklar, toprak parmaklar, tunç
pazular — bir tek ses : ekmek.

Gecenin içinde hala sıcak duvarlar güneşin yalımıyla
koltukaltları terliyor dağların
bir deli geçiyor ötesinden gece yarısının
elinde fener diye ruhunu tutuyor,
ışıltısı asılanların çırpınan gölgelerini çiziyor
duvarlara —
açtılar — güneş doğuyor — ekmek.

Havada şişiyor sesler, kavuşuyorlar bir yerde,
ülkenin üstünde iki koca bulut

iki koca ciğer çıplak
soluğun törenini göstererek
— yaşıyalım, yaşıyalım.

Sebze pazarında gebe kadınlar
şişkin karınları üzerinde dünkü bebeleri,
— bir tutam pazı, bir tutam pazı.
Körlerin kemanları ve akordeonları,
kasaplarla kemik pazarlığı yapıyor yaşlı kadınlar
— Tanrı adına, çocuklarımız —
ve köpekler dalaşıyor, yalıyorlar kanları.
Havayı nasıl çeviriverdiler. Bir çiçek saksısı
olabilirdi bu bombalar — Daha neler olabilirdi.

Koca bir ışık parçası eriyor insanların acısı dışında
ölmüş bekârın kapısına bırakılmış bir parça buz gibi.
Toplayın bu ışığı — Toplayın.

Yalnızlığın soğuğundan buğulanmış gözlükleriyle
yazıcılar — hiçbir şey seçemiyorlar,
kaşlarda yanlış anlamanın vurgusu, hor görülmüşler
hor görüyorlar, direnerek
çengele asılmış yüzülmüş bir öküz gibi görüyorlar
güneşi
ve her biri çanakları için bir pay istiyor
itişerek, küfürleşerek, tükürerek,
— yaşayalım. — Nasıl yaşayacaksınız?

Bakanlık koridorlarında kuyruklar,
öncelik istiyorlar, aldatmacalarla, rüşvet vererek —
— ön sırayı istiyorlar —
Yazıhaneler kalabalık — masaların cilasında
işsizlerin sarı, uzun yüzleri,
mürekkep hokkası çıplak çene —
yangın külleriyle madalyalarını parlatıyor
Bakanlar —

karşı damda yumruğunu dayamış güneş
ve yakınıyor insan kuyruğu — yerini bırakmasın
kimse. — Nasıl yaşayacaksınız?

İşçi sendikalarının merdivenlerinde
— kocaman bir ses : ekmek, ekmek. Ve üst katın
camlarından bakıyor patronlar
— ne bağırıyorlar?
— ekmek, ekmek.
Sesler, küfürler, kanlar kavuşuyor — tek bir ses :
temizleyelim kanları.

Mutsuzluğun derisinden yapılmış köseleleri çiviliyor
kunduracılar,
gömlekçiler, kömürcüler, lâğımcılar,
kuru dikenlerle yumrulaşmış tarlalar gibi traşsız
yüzleri —
yaralı bir güvercin geçiyor apartmanın yanından,
çapraz — düşecek —

Oksijene yeni vergiler,
yurt dışından yeni darağaçları için yeni bir öneri.
Bu sesi bastıramazsın : ekmek —
ve güneş bir ekmektir.

İskelelerin üzerinde dört köşe omuzlar
güneşin ve terin cilaladığı omuzlar,
buraya güvenle oturabilir tarih —
bir yapı kuruyorlar — gürültüyle çakıl boşaltıyor
kamyonlar
suyu, çimentoyu, demiri yukarlara çıkarıyor vinçler
yükseklere, yükseklere, doksanıncı kata,
yükseklere — biri zamanın ön yüzünü sıvıyor
— güneş, ekmek.

Ülke, ekmeğimiz, güneşimiz —
yeniden paylaştıralım güneşi insanlara.
Güneş hepimiz için bir ekmektir.

XVIII

Ülke bağırıyor gecenin içinde,
ağır duvarlı kof gece —
öte yanda duyulmuyor vuruşlar.
Gebe bulutların ötesinde yıldızların ürküsü.
Topraklar da gece. Yürürken dikkat et.
Ötelerde ıslak dağlar. Pencereyi açıyor rüzgâr.
Işıklar sönüyor. Bir el titredi.
İki büklüm, kalakaldı. Bilemiyoruz ölüp ölmediğini.

Kinin kazma vuruşlarıyla sıvalar, kırık tuğlalar
düşüyor.
Gözleri yakıyor yıkılan evlerin tozu.
— Görecek ne var?
Damın biri çıkmış çene kemiği gibi bir yana sarkıyor.
Yere düşmüş biri, kulağı toprağa yapışmış
uzaklarda dört nala koşanları dinliyor. Bir otomobil
geçiyor üzerinden.

Proleterlerle taşan kamyonlar
tramvaylar ters çevrilmiş
pencerelerden fırlatılmış altın kaplamalı mobilyalar
sokağın ortasında bir kanapeye oturmuş yüzü boyalı
bir kadın — sigarasını yakıyor

ayak ayak üstünde — gülüyor — erler tükürüyor —
geçiyorlar
duraksayan yok — o gülüyor
gülüşü bir örümcek gibi dolanıyor yıldırıma.

Üzerinde sadece bir don koşuyor bir adam
— koruyamadı onu yağ siperi.
Bir haykırış bir balta gibi kesiyor zamanın başını
ve kan, kan —
giysilerinde kanın parmak izleri — nereye
gidiyorsun?

Kömür madenlerinde alarm,
bir balta vuruşuyla kesince dünün kayışını
dokumacılar
birden koflaşıyor haykırış,
grevcilerin hunileri —
Bir an için insan öfkesinin iki yumruğunda sıkılı ay,
sendikaların bayrakları ve dövizleri
ve çılgınlığın dağınık saçlarıyla kızgınlık.

Erlerin postalları altında ezilmiş başaklar.
Yıldırım düşüyor — sırtüstü ölü, elleri ayakları
açılmış küsmüş gökyüzüne,
çeşitli duruşlarda ölüler — Yaşamımızı geri verin.

Kadınlar bohçalarıyla yağmurda koşuşmakta —
birinin elinde bir saksı
öteki öldürülen çocuğunu taşıyor,
nişan yüzüğünü leğenin yanında unuttu biri — nasıl
dönsün geriye? —
omuzundan tutunuyor yangının.
— Çocuklarımız, çocuklarımız.

Günebakanlarla dolu çit kapanıyor şimdi ışıklar sönercesine
bir pencere düşüyor sanki sessiz düşün içinde.
— Bir kibrit çak görmek için ellerini.
Ellerin kesilmiş ağaçtır.
— Anımsayın bizi, anımsayın bizi.

Sen uzaklaştıkça daha yakında duyuluyor tüfek sesleri
gökyüzünün çinkosu gümbürdüyor.
— Burada değil miydi köprü? Neredeydi? Yoksa yolumuzu mu şaşırdık?
Hangi yoldan varılır yaşama?
Nereden? Söyleyin — uzak mı?
— İlerleyin.
Uzak, uzak, uzak —

Bir yıldırım. Buradan. Hayır, uzak değil.
Bir motosikletli — indi — haber getirmiş olacak.
Tek bir sözcük söylemedi. Söylediyse de duyulmadı top sesleri içinde. Gene gitti.
Çamurun içinde kırık tekerler, konserveler, bavullar.

Uçaklar başımızın üstünde.
Işıldaklar tarıyor. Öte yanda
bir çağlayan vardı — iki koca değneğiyle dayandı
ve gecenin içinde kayboldu seke seke. Uzakta bir an ay göründü
evrenden kopmuş bir sütun gibi.

Ne yana gidelim? Ne yana?
Atlar, toplar ve arabalar ırmağa.
Ölülerle pıhtılaşıyor su. Geçebilirsin. Köprüyü.

Buradan. Buradan. Terketmiyorlar nöbetlerini.
Çark ediyor akıntı. Kulak verin. Bizim marşımız.
Bir bayrak. Burada. İlerleyin. Yüce omuzlar,
ışıltının derisine sıkışmış şişkin dalgalar gibi kaslar.
Adımlar daha uygun olsun. Hizada.
Buradan. İşte yol. İşte marş,
ileri, ileri. İşte ülkemiz. Güneş doğuyor.
Duvarlarda kuruyor gecenin kanı,
insanlar acının tepesine çıkmış sallıyor ruhlarının
bayrağını.
Adalet düşleriyle doldu hava. Marş,
ileri, ileri. Başka bir şey yok artık,
sadece insanlar : insanlar,
tek güneş ölümün karşısında.
İleri, ileri. Hey, ülke
boyun eğmeyen, boyun eğmeyen, boyun eğmeyen.

XIX

Günaydın, sevgili ülke. Günaydın.

Bulutlu dünyada bir yeşil yaprak
ve bir tane daha
ve bir tane daha
binlerce yaprak kesişiyor gölgeyle
açların düşlerini aydınlatarak
parmaklıkların önünde yaşamı alkışlayarak
İleri. İleri.

Islak saçlarıyla ilkbahar
çıplak ayakları çamur içinde
öldürülenlerin arasından yol açıyor
iki eliyle aralıyor yağmuru
dünyanın gündoğuşuna iki geniş pancur
açarmışcasına.
İleri, ileri, ileri.
Savaşçıların gözünde bütün ağaçlar yeşilleniyor
şimdi.
İleri. Yaşamın adımları çok sayılmayacak kadar.
Bir - iki, bir - iki, bir - iki.

Her, boyun eğmeyen ülke,
büyük anların gizli buluşmalarına her zaman tam zamanında gelirsin
tarihin o ağırbaşlı köşebaşına
halkların içtikleri ant için el sıkıştıkları yere — tam zamanında.

Ülkemiz buradadır.
Her yerde ülkemiz.
Parçalanmış yüzler
kemirilmiş gülümseme
— geceleri ayakta gördük onları
yıkık eşiklerin önünde
yüzyılları ezberliyorlardı. Seslerinde soluk alıyordu ülkemiz.

Bir genç kız yapayalnız mahalle pastanesinde
sessiz, mendilini ısırıyor
utandırmaktan çekinerek açlığıyla insanları.
Mendilinde katlanmış ülkemiz duruyor.

Makine dairesinin duvarı dışında işçiler toprağa oturmuş
dizlerinde mavi dikdörtgen çizgili mendilleri
— öğle yemeği yiyorlar.
Eğilmiş işçiler, gözlerini eğmişler
uzaklara bakmak için. Bu çizgili mendilde parıldıyor
ülkemizin bütün mahalleleri bütün düşleri.

Çalışma Bakanlığının önünde grevciler.
Ekmek. Ekmek. Sesleri duvarı itiyor —
genişliyor ülkemiz.
Omonya alanında halk toplanmış.
Barış. Barış. Marşlar. İleri.
Kollardan bir orman. Kollardan bir donanma.
Yükseklerde ülkemizin bayrağı — yükseklerde.

Denizaltı gibi yükseliyor ışığın içinde ülke.
Güneş parıldıyor omuzlarında.
Kimse ölmez buralarda.
Ülkemizi şakıyın. Şakıyın.
Hep tam zamanında o. Hep tam zamanında bizler.
Şakıyın.
Burada. Burada. Burada

Yoksul komşu kadınlar bulutları kesiyorlar
büyük makaslarla dünya gülüşünün izinde. Marş
yaklaşıyor.
Ağlayacak zamanları kalmadı artık.
Ölülerimizin de ölecek zamanları yok —
boy çukurlarında yerlerini alıyorlar
yaralarını düşleriyle acele sarıp. Burada. Burada.
Burada.
Kopuk bacağını dalgalandırıyor biri,
biri yarasının siper deliğinden ateş ediyor —
öteki — yok kolu, bacağı —
dişleriyle güneşin krikosundan tutunuyor. Burada.

Ülkemizi şakıyın. Şakıyın-daha
bu baharda, bu yazda —
Bu yaz berk, bu yaz güzel
gezinirken dokuma tezgâhlarının, fabrikaların
önünde
güneşin bildirilerini dağıtarak. Bir marangoz gibi
elinde bir büyük tahta metre tutuyor bu yaz
umudun tırnağıyla kesin çizilmiş santimler
ölçmek için boylarını büyüyen çocukların
yürekten yüreğe daralan uzaklığı ölçmek için.
Biliyoruz — ekmeğin berisinde binbir ışığın yürek
atışı — bizi bekliyorlar.
Biliyoruz — ekmekten önce ışık yok. Şakıyın.
Burada. Burada. Burada.

XX

Günaydın, sevgili ülkem. Günaydın.
Ülkemiz buradadır. Her yanda ülkemiz.

Günün güzel yüzü, güçlü. Parıltıdan bir honi.
Merhaba.
Bir şarkı. Yapı işçileri. Dinle. Işığa
asılı duran iskele — yükseklerde, yükseklerde. Ne
haber güneş amca?

Bir işçi yıkanmış tulumuyla. Dünyanın doğuya
bakan
yanına yeni basılmış bir afiş yapıştırıyor. Merhaba,
arkadaş.

Bir işsiz — elini sıkmış dizinin üzerinde.
Eli yeni bir kazma.
Dörtköşe bir çene kararlılığın yumruğuna dayanmış.

Gözlerde yaş kalmadı.
Gözlerde başka duvar kalmadı. Merhaba.
Düşlerimiz ülkemizdir.
Ülkemiz dünyadır.

Hey, ülke, hiç evimiz kalmadı.
İşte evimiz.
Kuşağımızda ışıktan bir anahtar. Merhaba.

Yarının kenar mahallelerinden yükselmekte küme
küme ışık.
Dalga dalga dalgalanıyor halkların bayrakları.

Göz eriminin treni mavidir — yeni boyanmış.
Uluslararası yolculuk. Düdük sesi. Güvercin sürüsü.
Her pencerede bizimkiler. Merhaba kardeşler.
Merhaba.

Yeni ayakkabılarını giyen o küçük Çinli çocuğu
öpün benim için,
ışığın içinde ayakkabılarına bakıyor —
yürümüyor —
ilk kez bir vapura binmiş gibi sanki — hareketi
bekliyor
uzun bir yolculuk için — dünyanın büyüdüğünü
biliyor.
Her gün büyüyor dünya. Merhaba, küçük sarı
kardeşim benim.

Öpün benim yerime geniş büyük ağızlı o Kenyalı
delikanlıyı,
— kimse bilmiyor onun gibi gülümsemeyi —
yüzü madenden — parıldıyor dişleri
uzak bir mutluluğun badanalı mahallesi gibi.
Mutluluk onu seçti
o da dürüstlüğü nasıl seçtiyse. Merhaba, arkadaş.

Bahara giriyor bir zenci — duraksıyor bakışları,
ışığı deniyor —

bahara giriyor, pazardan aldıklarını taşıyıp büyük
bir eve girercesine. Kimse yok evde.
Piyanonun önünde hafiften tuşlara vuruyor ayakta
kalın dudaklı parmaklarıyla.
Bir halk türküsünü heceliyor. Korkma. Söyle
türkünü.
Senindir bu ışık, bu ışık bizimdir. Merhaba, kara
kardeşimiz.

Işık yurdumuzdur. Sen ve ben değildir.
Biziz.
Biz ve ülkemiz.
Biz ve dünya.

Bir çocuk çakısıyla ağacın kabuğunu kazıyor
sevgilisinin adını değil — geleceğin baş harflerini
kazıyor.
Bir tutuklu duvara tırnağıyla
yarınki gülüşümüzün yüzünü kazıyor.

Kardeşimizin yalın — göğüslerinde kılları
barut yaktı — geriye kaçamazlar.
Top seslerinin her duyuluşunda gözkapakları da
gümbürdüyor
hakkı yenenlerin düşlerini barındıran çinko çatılar
gibi.
Her soluk alışlarında genişliyor evren.
Her soluk alışlarında göz erimine değiyor yanları.
Ve analar çalışırken işyerlerinde
onurun kendisi kalıyor çocuk beşiklerini sallamak
için yoksul evlerinde.

Hey, ülke, ülke
boyun eğmeyen, boyun eğmeyen, boyun eğmeyen.

Burada artık kimse uyumuyor,
burada artık kimse ölmüyor.

Boş hamur teknelerinin önünde bekliyor analar
yoğurmak için barışın hamurunu, ve ötede
büyük bir gürültü duyuluyor
ışıkta gecenin son dörtgeni de yıkılırken.

Ülkemiz buradadır. Her yanda ülkemiz.
Bu yanda bayraklarımız. Bu yanda.
Marş duyuluyor — İleri. Merhaba. Merhaba.

Ülkemiz durmuyor. Devam ediyor ülkemiz.
Güneşten başka noktası yok ülkemizin.

Günaydın, Ülke, günaydın.
Günaydın, Evren.

Atina, Ağustos 1952-Şubat 1953

Çevirenler: Özdemir İnce
Herkül Millas

AY IŞIĞI SONATI

(1956 ULUSAL ŞİİR ÖDÜLÜ)

(Bir İlkyaz gecesi. Eski bir evin geniş bir odası Karalar giyinmiş yaşlı bir kadın bir genç adamla konuşuyor. Işığı yakmamışlar. İki pencereden, benzersiz bir ay ışığı doluyor içeri. Karalar giyinmiş kadının dinsel eğilimli iki-üç şiir derlemesi yayınlamış olduğunu söylemeyi unuttum size. Evet karalar giymiş kadın genç adamla konuşuyor:)

Bırak ben de geleyim seninle. Ne kadar da güzel ay
bu akşam! İyidir ay, iyidir, — kimse görmeyecek
nasıl da ağarmış olduğunu saçlarımın. Ay
altın rengine dönüştürecek gene. Sen de
anlayamayacaksın.
Bırak ben de geleyim seninle.

Ay çıkınca, büyür evdeki gölgeler,
görünmez eller açar perdeleri,
piyanonun tozlarına unutulmuş sözcükler yazar
solgun bir parmak — duymak istemem onları.
Ne olur sus.

Bırak ben de geleyim seninle,
biraz daha uzağa, fabrikanın duvarlarına kadar,
o beton, o göksel, o ayışığıyla badanalanmış,

öylesine kayıtsız, öylesine maddeden uzak,
öylesine gerçek ve neredeyse soyut kentin
göründüğü o köşe başına kadar,
istersen inanabilirsin yaşadığına, yaşamadığına
hatta,
istersen hiç yaşamadım diye düşün, inanma
istersen zamana ve yıkımlarına.
Bırak ben de geleyim seninle.

Tepeye tırmanırız, otururuz bir tahta sıraya,
ilkyaz melteminin serinlediği bu saatte
havalarda uçtuğumuzu bile düşleyebiliriz
kaç kez çünkü, tıpkı şu anki gibi, giysimin
hışırtısını
vuruşu saymışımdır iki güçlü kanadın
ve bu uçuşun uğultusuna bir bırakınca kendini
insan
sıkıştığını hisseder boğazının, böğürlerinin, etinin,
yüksekliğin o güçlü sinirlerinin kıskacında
gök mavisinin kaslarına sıkışmış gibisindir
ne önemi var gidiyor ya da dönüyor olmanın
ne önemi var varsın ağarmış olsun saçlarım
(bu değil benim üzüntüm, değil bu, üzüntüm
yüreğimin de aynı ölçüde ağarmamasından).
Bırak ben de geleyim seninle.

Biliyorum, biliyorum, herkes tek başınadır aşkta
şan-şöhrette de ölümde de tek başınadır.
Biliyorum. Geçtim o yoldan. Deney ne işe yarar.
Bırak ben de geleyim seninle.

Perili bir ev oldu bu ev, itiyor beni —
eskidi demek istiyorum yani aslında, tutmuyor
çivileri,

boşluğa atılır gibi düşüyor çerçeveler,
sıvalar sessizce dökülüyor
düşmesi gibi bir ölü şapkasının karanlık sofaya,
düşmesi gibi dizlerinden tarazlanmış yün eldivenin
ya da düşmesi gibi ayışığının döşemesi parçalanmış
eski koltuğa.

Bir zamanlar o da gençti, yeniydi, — söz etmiyorum
o kuşkuyla baktığın fotoğraftan —
şu koltuktan söz ediyorum, nasıl da rahat;
saatlerce oturabilirsin
ve düşler kurabilirsin düşleyebildiğin kadar
— ince kumlu bir plaj, kumları ıslak, pırıl pırıl
ayışığında,
benim her ay köşedeki boyacıya götürdüğüm
kunduralarımdan daha parlak,
ya da ufukta yiten bir balıkçı teknesinin yelkenini
düşleyebilirsin, kendi soluğuyla beşik gibi
sallanan,
köşelerinden katlanmış mendil gibi üçgen bir yelken,
ne içine bir şey koyabilirsin saklamak için
ne de çıkarıp sallayabilirsin ayrılıklarda. Her
zaman bir mendil saplantım olmuştur
benim,
hayır, içine bir şeyler koymak için değil, hayır,
ne çiçek tohumları, ne de tanyerinin tarlalarından
toplanmış papatyalar,
ne dört köşesinden düğümleyip komşu yapıdaki
işçiler gibi giymek şapka niyetine,
ne de silmek için gözlerimi, — iyi görür gözlerim
ve hiç gözlük takmadım. Basit bir tutkunluk işte,
şu mendiller.
Oyalansın diye parmaklarım, şimdi katlıyorum
onları

dörde, sekize, onaltıya. Bir anı geliyor aklıma :
ölçüyü de böyle sayardım işte, gittiğim sıralar,
Konservatuvar'da,
mavi önlük, beyaz yaka, sarı saç belikleri — 8, 16,
32, 64,
ışıklar içinde pembe tomurcuklarla kaplı bir sırdaş
bir şeftali fidanıyla el ele tutuşmuş
(bağışla böyle konuşmamı, kötü bir huy işte) —
32, 64 —; büyük umutlar bağlamıştı annem-
babam müzik yeteneğime. Sana şu
koltuktan söz ediyordum sahi —
karnı deşilmiş — paslı yayları, samanları çıkmış
meydana —
komşu marangoza götürmeyi de düşündüm bir ara
ama nerede o zaman, nerede o para, o heves — ve
neyi onartmalı ilkin? —
bir örtü örtmeyi de düşündüm üzerine, — ama
korktum ak örtüden böyle bir ayışığında.
İnsanlar oturmuştu
bu koltukta bir zamanlar, büyük düşler görmüşlerdi,
senin gibi tıpkı, tıpkı benim gibi,
oysa şimdi toprak altında dinleniyorlar tedirgin
olmaksızın ne aydan ne yağmurdan.
Bırak ben de geleyim seninle.

Aziz Nikola'nın mermer merdivenlerinin başında
dururuz biraz,
sonra istersen inersin sen, ben de geriden izlerim
seni
sol yanımda ceketinin rasgele dokunuşlarını
duyarak
bir de mahalle pencerelerinin ender kare ışıklarını
ve aym beyaz sisini, benzeyen gümüş renkli
kuğuların upuzun alayına —

bu tür konuşmalardan korkmam ben, çünkü sık sık
başıma gelir
böyle ilkyaz akşamları bana görünen Tanrı'yla
konuşmak
sisle ve benzersiz ayışığının görkemiyle taçlı
Tanrı'yla,
sayısız delikanlı kurban ettim ona, senden çok daha
yakışıklıydılar
ve beyazlığında ayışığının, içinde ak yalımın, beyaz
ve erişilmez, buharlaşarak kendim,
erkeklerin obur bakışlarıyla, gençlerin çekingen
coşkusuyla kuşatılmış,
tansıklı gövdelerle, güneşin kararttığı gövdelerle
sarılmış,
kuşatılmış, yüzmeyle, kürekle, arena ve stadyum
oyunlarıyla bitkin kollar ve bacaklarla
(ki görmezlikten geliyordum onları),
alınlar, dudaklar, boyunlar, dizler, parmaklar ve
gözlerle,
göğüsler, kollar ve kalçalarla (ki gerçekten
görmüyordum onları),
— bilirsin, kimi zaman, hayran olunca unutur
hayran olduğu nesneyi insan, yetinir salt
hayranlığıyla, —
Tanrım, yıldızlarca sayısız bakışlar, reddedilmiş
yıldızların utkusuyla nasıl da yükselmiştim
çünkü böyle içten ve dıştan kuşatılmış durumda
başka bir seçenek yoktu benim için çıkmaktan
ya da inmekten başka. — Hayır, bu yetmez
bana.
Bırak ben de geleyim seninle.

Biliyorum, çok geç. Bırak geleyim.
Yalnızdım nice yıllar, geceler, günler, mor öğleler
boyunca,

boyun eğmeyendim, tek başımaydım, lekesizdim,
evlilik yatağımda bile lekesiz ve yalnız,
Tanrı'nın dizlerinde görkemli dizeler yazarken,
öyle dizeler ki, kuşkun olmasın, kusursuz bir
mermere kazılı kalacaklar
benden sonra, senden sonra, çok daha sonraya.
Yetmez bu da!
Bırak ben de geleyim seninle.

Dayanamayacağım artık bu eve.
Taşıyamayacağım artık sırtımda onu.
Hep dikkatli olmak gerek, dikkatli olmak,
duvarı büyük dolapla payandalamak,
dolabı oymalı antika masayla,
masayı sandalyelerle,
sandalyeleri ellerle desteklemek,
bel vermiş kirişi de omuzlamak.
Ya piyano, kapalı kara bir tabut gibi tıpkı. Yürek
ister açmaya.
Hep dikkatli olmak, dikkatli olmak, hiçbir şey
düşmesin, kendin düşmeyesin diye.
Dayanamıyorum artık.
Bırak ben de geleyim seninle.

Bu ev, tüm ölülerine karşın, ölmek niyetinde değil.
Direniyor ölüleriyle birlikte yaşamakta
ölüleriyle besleniyor
kendi ölümünün gerçekliğiyle besleniyor
köhne yataklara köhne raflara diziyor ölüleri.
Bırak ben de geleyim seninle.

Akşamın sisinde istediğim kadar sessizce
yürüyeyim bu evde
ister yalınayak ister terlikle

bir şey gıcırdıyor mutlaka — bir pencere camı ya
da bir ayna kırılıyor,
ayak sesleri duyuluyor, — benimkiler değil, başka.
Sokakta hiç kuşkusuz duyulmaz bunlar, dışarda, —
derler ki pişmanlık acısı tahta ayakkabılar
giyermiş, —
kendine ister bu aynada bak ister bir başkasında
yüzünün daha belirsiz, paramparça olduğunu
ayrımsarsın
tozların ve çatlakların ardında
oysa yüzünün saflığını ve temizliğini korumak tek
amacındı hayatta.

Bardağın ağzı parlıyor ayışığında
yuvarlak bir ustura gibi tıpkı — nasıl yaklaştırayım
dudaklarıma?
çok susadım, doğru, ama nasıl yaparım? —
Anlıyorsun ya?
Severim hiç bıkmadım benzetmeler yapmaktan, —
bu kaldı eskiden kala kala
var olduğumu da zaten kanıtlayan bu.
Bırak ben de geleyim seninle.

Kimi zaman, akşamın alacakaranlığında, sanki bir
ayı oynatıcı geçer pencerelerin önünden ağır ve
yaşlı ayısıyla,
bir ayı, tüyleri dikenlerle çalılarla kaplı
geçer bir toz bulutu kaldırarak sokakta
günbatımını tütsüleyen yalnız bir bulut
ve çocuklar yemek için evlerine dönmüştür,
çıkmazlar dışarı artık
duvarın öte tarafında tanısalar da ayının ayak
seslerini —
ve ayı, yorgun, yalnızlığın bilgeliği içinde, yürür
bilmeksizin nereye niçin gittiğini —

ağırlaşmıştır, oynayamaz artık üzerinde arka
ayaklarının
giyemez artık küçük dantel şapkasını eğlendirmek
için çocukları, zor beğenirleri ve aylakları
tek isteğidir yatıp uzanmak yere
karnını çiğnemelerine göz yumup son oyununu
oynamak,
göstermek böylece korkunç vazgeçme gücünü,
boyun eğmezliğini başkalarının çıkarlarına,
burnundaki halkaya, isteklerine boğazının,
acıya ve yaşama boyun eğmezliğini
belli bir uzlaşma halinde ölümle — yavaş bir ölüm
olacak —
sürekliliğinin, tutsaklığının üzerindeki bilinç ve
eylemle
yükselen yaşam bilinciyle ölüme göstermek son
baş eğmezliğini.

Ama kim sürdürebilir böyle bir oyunu sonuna
kadar?
Ve bir kez daha toparlanıp yoluna koyulur ayı
boyun eğerek yularına, halkalarına, dişlerine
gülümseyerek yırtık dudaklarıyla kuşku tanımayan
çocukların attığı maden kuruşlara
(elbette güzeller kuşku nedir bilmediklerine göre)
ve teşekkür ederek. Çünkü bir tek şey tekrarlayabilir
kocamış ayılar : sağolun, sağolun.
Bırak ben de geleyim seninle.

Bu ev boğuyor beni. Özellikle mutfak
denizin dibi gibi tıpkı. Benzersiz balıkların
kocaman yuvarlak gözleri gibi parlıyor asılı
tencereler,
denizanaları gibi ağır ağır kımıldıyor tabaklar,

saçlarıma takılıyor yosunlar, deniz kabukları —
temizlemek olanaksız onları,
ve tekrar deniz yüzüne çıkmak,
sessizce kayıyor elimden tepsi, yığılıp kalıyorum
orada
ve yükseldiğini görüyorum soluğumun hava
kabarcıklarının,
vakit geçirmeye çalışıyorum onlara bakarak
ve kıyıdan bu kabarcıkları gören birinin neler
düşüneceğini düşünüyorum;
birinin boğulduğunu mu yoksa derinlere indiğini
mi bir dalgıcın?

Gerçekte, bu boğulandan çok daha derinlerde,
kaç kez,
mercanlar, inciler buldum, definelerini batık
gemilerin,
beklenmedik buluşması dünün, bugünün, yarının,
sanki sonsuzluğun doğrulanması,
bir soluk alma ya da bir ölümsüzlük gülümseyişi
dedikleri şey,
bir mutluluk, bir esrime, coşkunluk hatta,
mercanlar, inciler, safirler;
ama bilmem ki nasıl armağan etmeli — hayır, ne
olursa olsun armağan edeceğim onları;
kim kabul eder bilmiyorum bunları — ne önemi
var armağan ederim ben.
Bırak ben de geleyim seninle.

Bir dakika, ceketimi alayım,
hava nasıl da değişken, en iyisi gerekli önlemi
almak.
Akşamları nemli oluyor, öyle gelmiyor mu sana,
sahi soğuğu daha da bilemiyor mu ay?

Dur gömleğini ilikliyeyim — ne kadar da güçlü
göğsün var,
— Nasıl da parlak ay, — koltuk, ne diyordum —
fincanı masadan aldığım zaman
bir sessizlik oyuğu bırakıyor masada, avucumla
kapatıyorum hemen
görmemek için içini, — aldığım yere koyuyorum
fincanı;
ve ay, evrenin kafatasında bir delik — bakma ona,
insanı çeken manyetik bir güç var — bakma, hayır,
beni dinleyin siz — içine düşersiniz yoksa. Bu baş
dönmesi
görkemli, hafif — düşeceksiniz —
mermer bir kuyudur ay,
gölgeler titrer içinde, suskun kanatlar, gizemli
sesler — duymuyor musunuz?

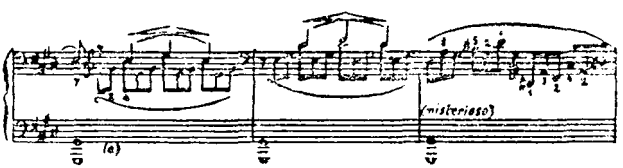
Derin, çok derin, düşüş,
derin, çok derin, yükseliş,
açık kanatlı göksel ve ağır yontu,
derin, çok derin, amansız hoşgörüsü sessizliğin,
karşı kıyının titreşen ışıkları, kendi dalgasında
sallanışı gibi insanın,
okyanus soluğu, görkemli, hafif,
bu baş dönmesi, — dikkat düşeceksin. Sen bana
bakma,
benim doğamdır çünkü bu sallanış — bu görkemli
baş dönmesi. İşte bu yüzden her akşam
başım ağrır biraz, türlü türlü sersemlik.

Sık sık karşı eczaneye koşarım aspirin almak için,
ya da canım sıkılır tekrar baş ağrımla baş başa
kalırım

duvarlara gömülü su borularındaki boş sesleri
dinleyerek,
ya da bir kahve yaparım kendime, ve, her zaman
dalgın,
iki fincan yaparım dalgınlıkla — kim içecek
ötekini? —
tuhaf sahiden, masaya bırakırım soğusun diye
ya da bazan pencereden eczanenin yeşil lâmbasına
bakarken öteki kahveyi de içerim
mendillerim, yıpranmış pabuçlarım, kara çantam
ve şiirlerimle
beni alıp götürmeye gelen bir trenin yeşil ışığıdır
sanki o ışık,
ama bavulsuz — neye yarar bavullar?
Bırak ben de geleyim seninle.

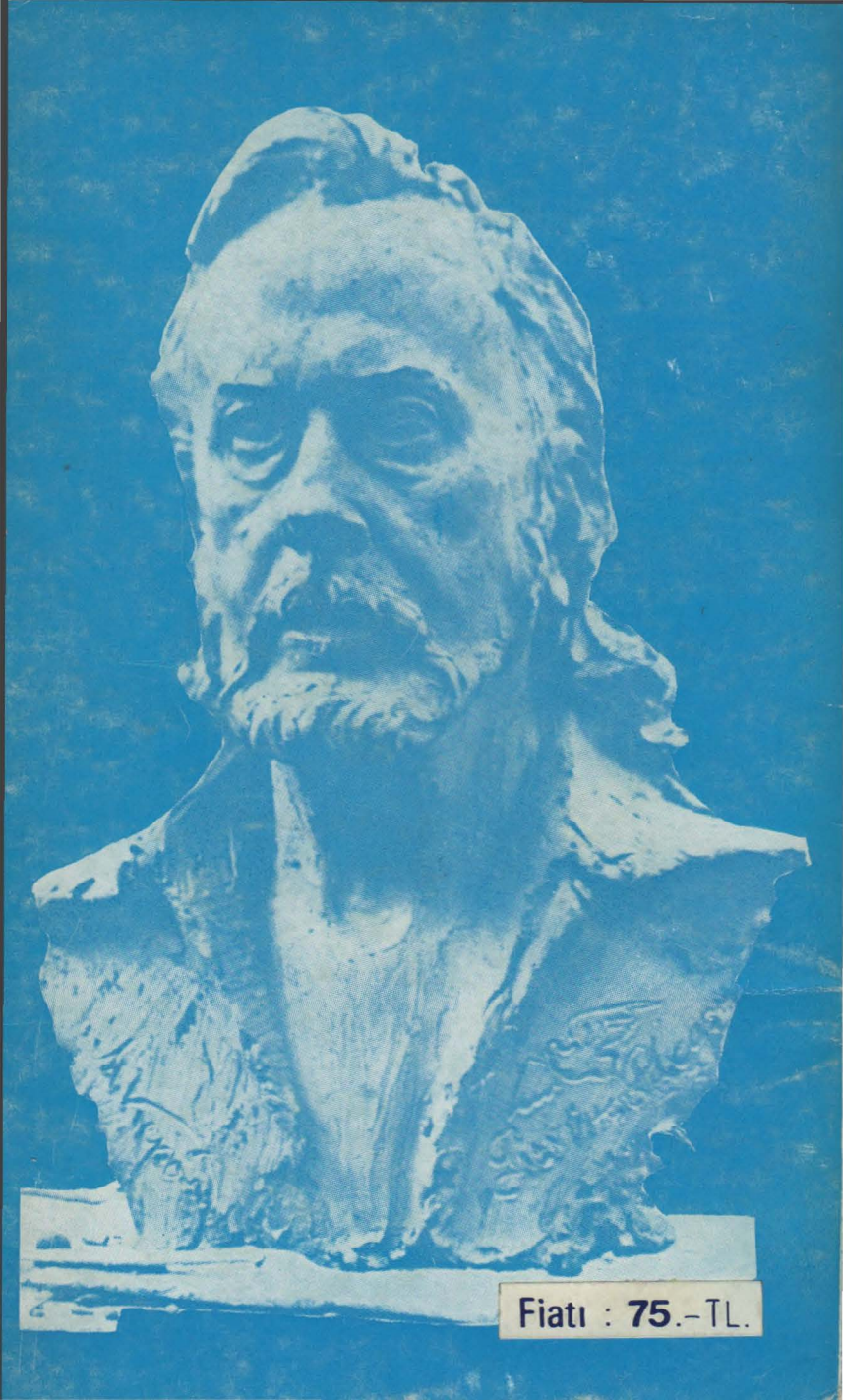
Ah, gidiyor musun? İyi geceler. Hayır, ben
gelmeyeceğim. İyi geceler.
Biraz sonra çıkacağım ben. Sağol. Çünkü çıkmam
gerek önünde sonunda
bu köhne evden.
Biraz da kenti görmem gerek, — hayır, ayı değil —
elleri nasırlı kenti, ücretin kentini,
ekmek ve yumruğu adına and içen kenti,
küçüklüklerimiz, kötülüklerimiz, kinlerimizle,
tutkularımız, bilisizliklerimiz ve kocamışlığımızla
bizi sırtında taşıyan kenti, —
duymam gerek iri adımlarını kentin
artık ne senin adımlarını duymak
ne Tanrı'nın adımlarını, ne de kendiminkileri.
İyi geceler.

(Oda kararda. Sanki bir bulut ayı gizlemiş gibiydi. Birden komşu kahvede sanki bir el açtı radyoyu, çok tanıdık bir müzik cümlesi duyuldu. Ancak o zaman «Ayışığı Sonatı» nın, sadece bir bölümünün bu sahneye sessizce eşlik etmiş olduğunu anladım. Şimdi, biçimli dudaklarında alaycı, belki de sevecen bir gülümseme ve kurtuluş duygusuyla yokuş aşağı iniyor olmalı genç adam. Aziz Nikola kilisesine geldiği zaman, mermer merdivenlerden inmeden önce gülecek, bastırılamamış, yüksk sesli bir kahkaha. Hiç uygunsuz kaçmaksızın ayın altında yankılanacak. Belki de tek uygunsuz olan şey uygunsuz olmayışı. Bir süre sonra genç adam susacak, ciddileşerek «Bir çağın sonu» diyecek. Sonra, artık dinginleşmiş, gömleğinini düğmelerini açıp yürümeğe devam edecek. Karalar giymiş kadına gelince, sonunda evden ayrıldı mı, bilmiyorum. Ay gene parlıyor. Ve odanın köşelerinde gölgeler dayanılmaz bir acı, bir çeşit öfkenin — sadece yaşama karşı değil bütün itirafların hiçliğine karşı — etkisiyle yitip. gidiyorlar. Duyuyor musunuz? Radyo çalıyor:)

Atina, Haziran 1956

Çeviren: Özdemir İnce

Fiatı : 75.- TL.